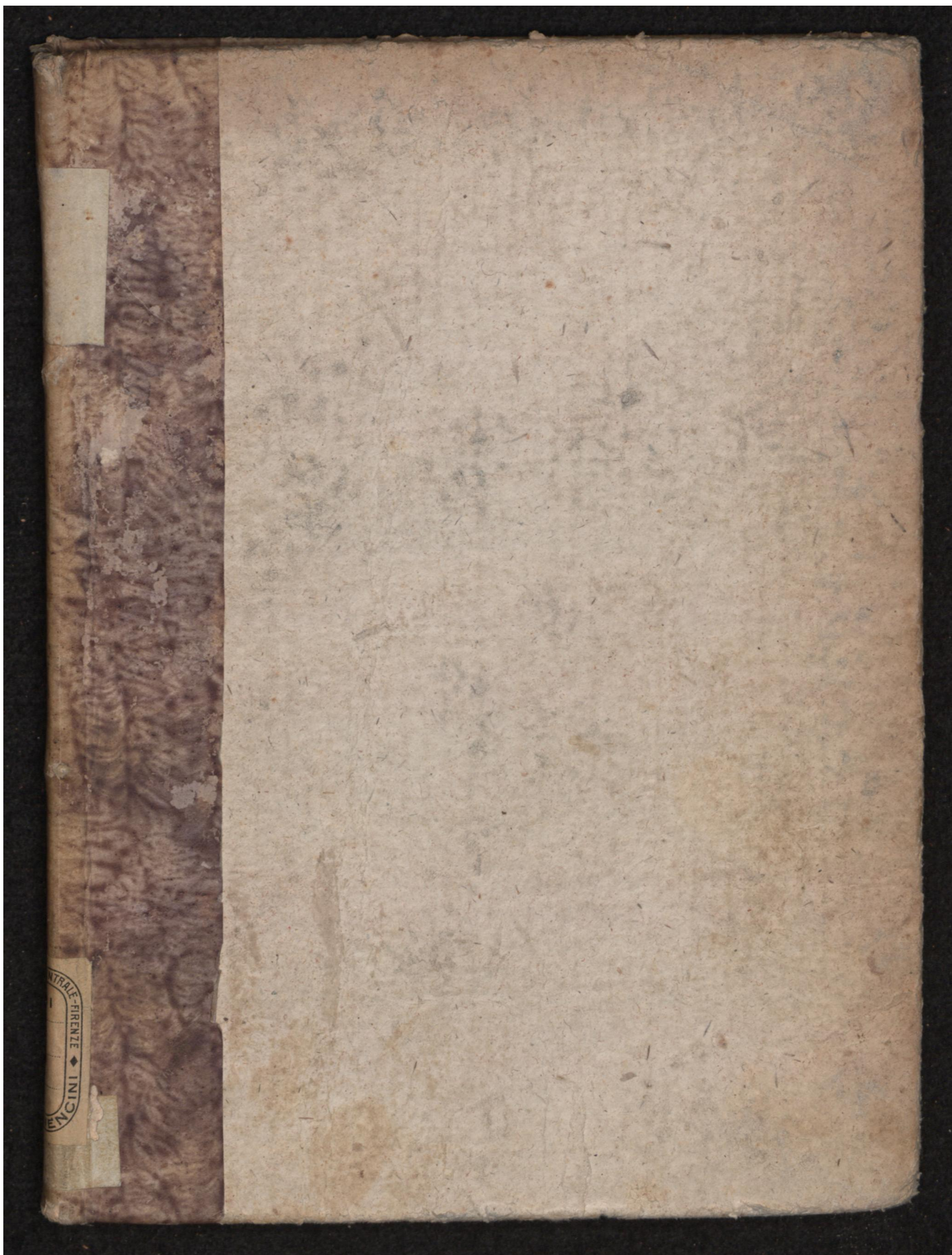
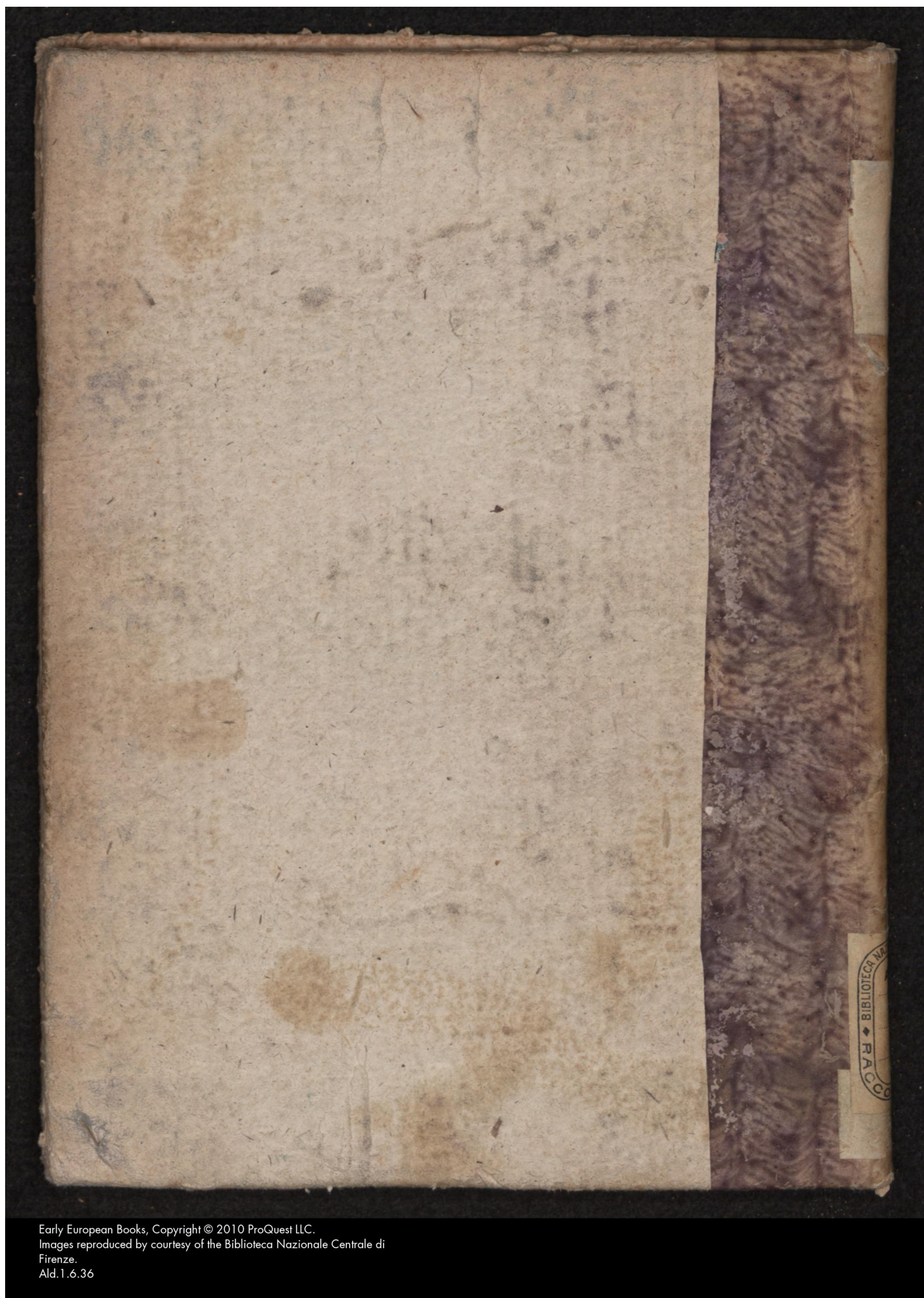
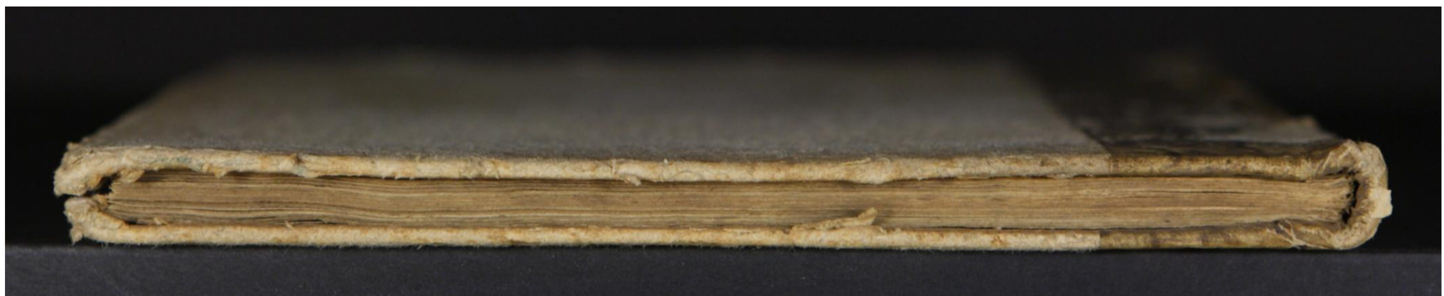
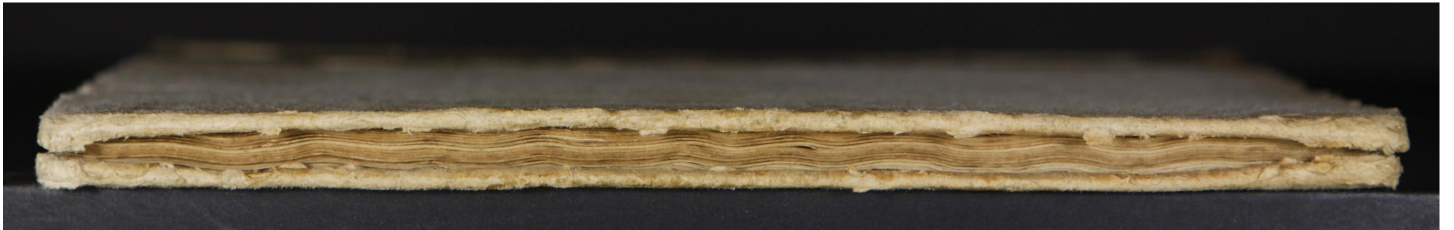

Sigonii
ALDINI
I
6
36

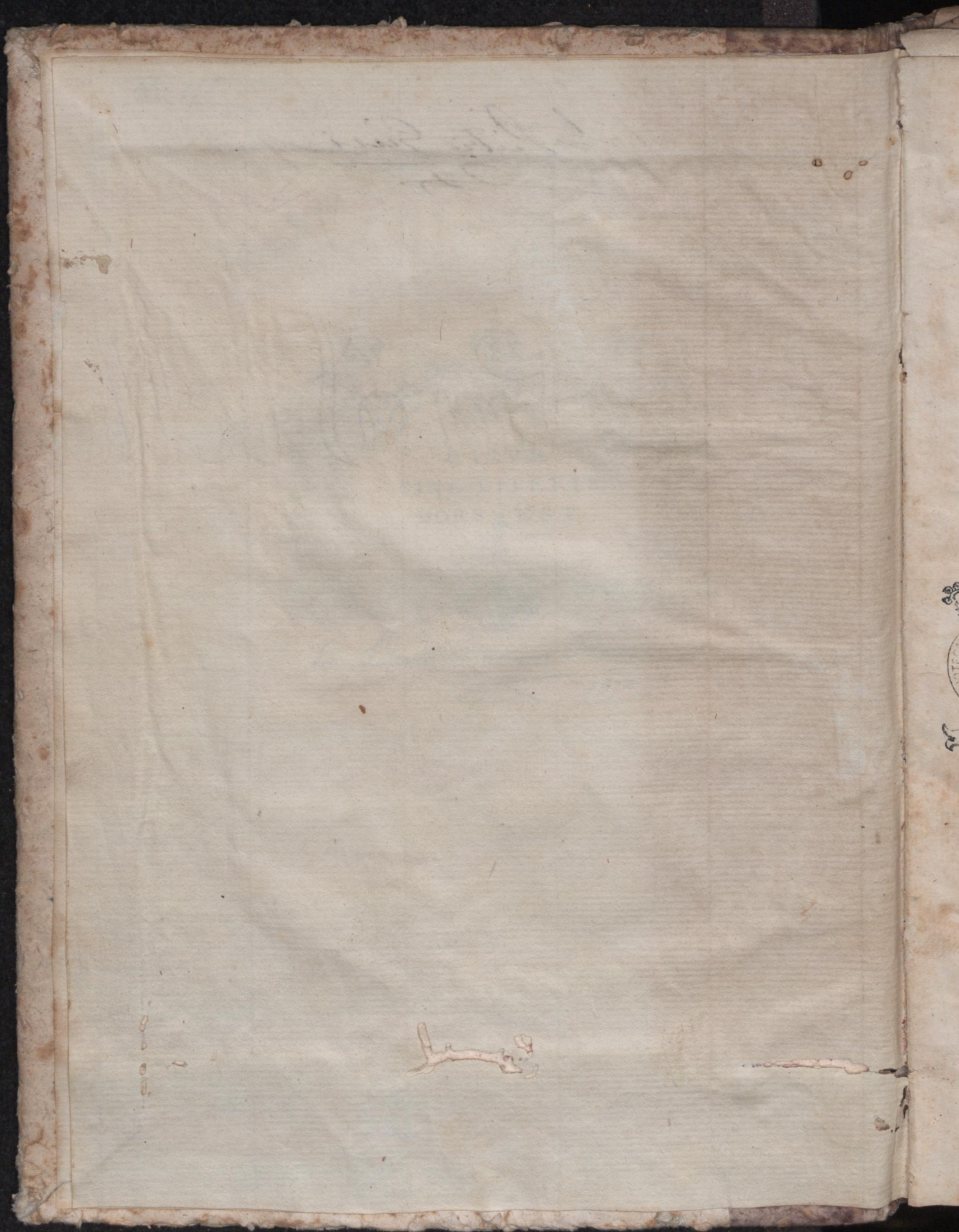

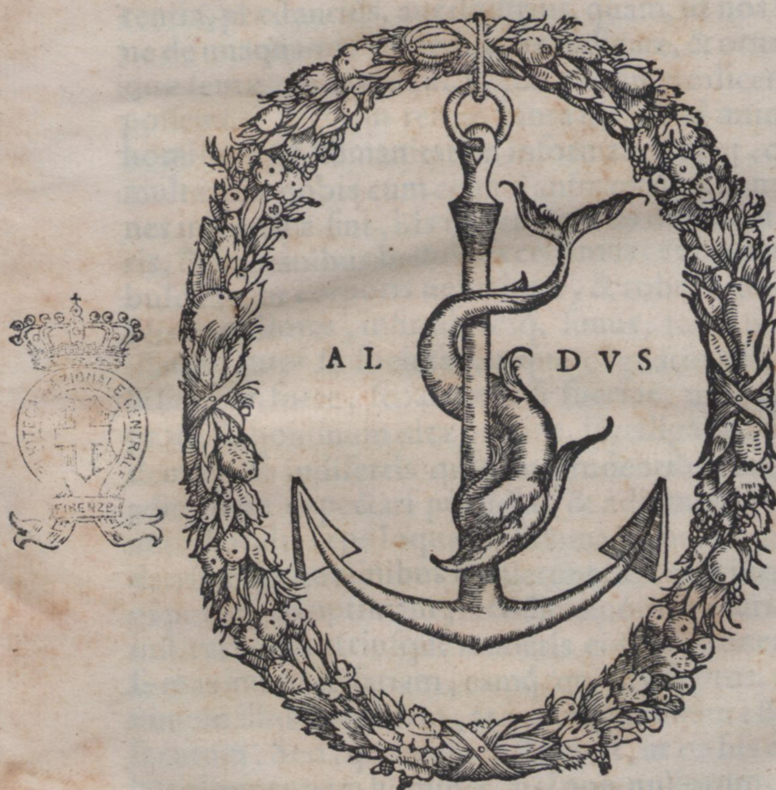

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE - FIRENZE
ALDINI
I
6
36
RACCOLTA NENCINI

OTIVM
SINE LITERIS
MORS EST
Seneca
Ex Libris Joannis Nencini
1874

Avv.to Pietro Ginori

ORATIONES
SEPTEM
CAROLI SIGONII.

VENETIIS, M. D. LX.

CAROLI SIGONII
PRO ELOQVENTIA
ORATIO PRIMA.

CVM MVLTA magna, atque præclara, Auditores, nobis à diis immortalibus tributa, atque concessa sint, nihil tamen, sapientissimorum hominum sententia, præstantius, aut illustrius, quàm, ut nos bene de unaquaque re sentire, ac iudicare, & ornate, quæ sentiremus, eloqui, atque exprimere dicendo possemus. quarum rerum tanta uis est ad animos hominum ad humanitatem informandos, ut, cum multæ aliæ nobis cum ceteris animantibus communes impertitæ sint, his tamen duabus duntaxat, feris, & immanibus belluis excellamus, cum in quibusdam, ut corporis uelocitate, & robore, multo illis humiliores, infirmioresq. simus. tanta porro illarum inter se societas, atque cognatio est, ut, disiunctæ forte, separatæq. si fuerint, uix, quid prodesse hominum uitæ possint, intelligatur. siquidem ne ab indisertis quidem prudentibus magna admodum expectari præsidia, & adiumenta queunt: & stulti sæpe loquaces summa incommoda, ac detrimenta hominibus intulerunt. Ex quo intelligi potest, ad optimam, rectissimamq. uitæ rationē instituendam utriusque muneris coniunctionem esse maxime necessariam, eamq. qui sit adeptus, maximum illum quiddam, atque amplissimum esse cō secutum. Sed, quoniam factum est, ut ex his duabus eloquentiam homines, uel non nullorum, qui ea peruerse abusi sunt, odio, uel eorum, qui eius-

modi gloria floruerunt, inuidia permoti omni tem pore uehementius improbarint: uisa res est haud prorsus à munere, & proposito nostro aliena, qui in hanc urbem ad antiquam Latini sermonis consuetudinem demonstrandam acciti uenimus, si pau cis eam ex hoc loco, in quem nunc primum publica auctoritate conscendimus, atque in hoc amplissimo huius diei, frequentissimoq. consessu iniuste uituperari à multis ostẽderemus. hoc enim si dicen do consequi poterimus, non dubitamus, quin ad mentes uestras, id quod in primis optamus, optimarum artium cupiditate accendendas ualere pluri mum debeat. Quanquam autẽ dissimulare non possum, Auditores, summo me cum pudore ad hanc orationem accedere; quòd & in ea ciuitate loquor, in qua una antiquæ dicendi facultatis, & copiæ non leuiter impressa uestigia cernuntur; & præsentibus uiris illis dico, qui in hac ipsa ciuitate summorum oratorum obtinent principatum: me tamen audaciorem nescio quo modo, quàm meus patiatur pudor, ad hanc disputationem suscipiendam rei, de qua dicturus sum, magnitudo reddit: quam quidẽ esse, si utilitas quæratur, oportunissimam, si animi oblectatio, iucundissimam, si dignitas, amplissimam, facile cuiuis licebit intelligere, qui antiquissimos oratoris ipsius gradus, ac quasi processus pau lo mecum diligentius iam inde à primis eius incunabulis indagarit. Nam primum quidem, (ne longius faciam) quid erat, unde procreati, & in lucem editi homines, atque illo admirabili, & diuino mu nere mentis, & cogitationis ornati, aut maiorem utilitatem ferre, aut uberiorem uoluptatem percipere

pere possent, quàm ut ipsi colloqui inter se, & sua ipsorum cogitata communicare, & ea, quæ suæ essent uitæ necessaria, uicissim tum rogare, tum rogati suppeditare possent? aut, cum genus humanum, in terris dissipatum, libere uagaretur, atque ut nullius loci ambitu, sic nec ullius legis, aut iuris timore coerceretur, sed cæca sensuum cupiditate omnia administraret, & gereret: quid ei uel oportunius, si tutæ, uel, si iucundæ, suauius, uel magnificentius, si nobilioris uitæ genus expeteret, accidere potuit, quàm ut in unum locum congregatum, (quod incredibili quadam dicēdi facultate perfectum est) iuris, legum, urbium denique societate deuinctum ab illa fera, agrestiq. uita ad hunc humanum cultū, ciuilemq. traduceretur? Declarant antiqui poetæ, qui disertos quondam uiros, quòd homines ad unam incolendam urbem ex agris, tectisq. siluestribus maiore fortasse, quàm tum tempora ferebant illa, dicendi copia, & grauitate deduxerant, eosdem cantu, fidibusq. lapides mouisse, feroces immanium bestiarum impetus fregisse, ac perennium fluminum cursus retardasse finxerunt. At uero, constitutis descriptisq. ciuitatibus, quid aut ad utilitatē fructuosius, aut ad dignitatem amplius, aut ad famam splendidius esse potuit, quàm in foro copiosa atque ornata oratione posse hominum fraudem ad perniciem, innocentiam ad salutem uocare, in senatu de rep. deq. ceteris rebus suam cum dignitate sententiam explicare, postremo in otio unum inter ceteros in omni genere sermonis, atque humanitatis excellere? Etenim, si uerum quærimus, quo tandem modo aut laudandi, aut gratulandi, aut mo-

nendi, aut gratias agendi, aut omnino ullo humanitatis officio fungendi, quæ omnia quàm ſint grauia, quàm neceſſaria, quàm ſuauia, facile communis uitæ conſuetudo demonſtrat, facultatem nos ullam unquam fuiſſe conſecuturos putamus, niſi nobis data hæc uis, & ratio dicendi fuiſſet? Ex qua cum multiplices alii fructus ſunt conſecuti, tum hic ſine dubio & ampliſſimus eſt ſemper, & uberrimus habitus, quòd eadem effecit, ut, quæ ignoraremus, diſcere, & ea, quæ ſciremus, aliis tradere poſſemus, atque poſteris etiam in perpetuum cognoſcenda relinquere. Nam quæ, per deos immortales, præclariſſimarum artium, & nobiliſſimarum diſciplinarum, quæ ſunt partim ad uitæ uſum, partim ad oblectationem animi neceſſariæ, quæ philoſophiæ, qua nihil uel melius, uel admirabilius à Deo hominibus datum eſt, quæ illius ipſius miniſtræ, ac quaſi famulæ dialecticæ, quæ legum, quæ iuris, quæ denique Dei ipſius, quæ religionis, iuſtitiæ, pietatis cognitio, atque ſcientia nobis eſſet, niſi in omni genere homines extitiſſent, qui, eximia inſtructi facultate dicendi, ea nobis, unde diſceremus, tractata diuinitus prodidiſſent? Hiſtoria uero quàm eſt admirabilis, quàm iucunda, quàm fructuoſa? Hæc res geſtas, ueteremq. memoriam omnẽ continet. hæc bellicoſarum gentium, imperioſorum populorum, potentium regum, fortiſſimorum uirorum glorioſa, & illuſtria facta commemorat. hæc continentiæ, grauitatis, iuſtitiæ, fidei, fortitudinis, atque omnis denique uirtutis exempla quamplurima, & quampulcherrima ante oculos ponit, quæ ipſi non modo magna

cum

cum uoluptate, & admiratione legentes intueamur, sed maximo etiam nostro cum fructu imitemur. hæc eadem denique sola, mea sententia, indicat, non solum quantum ceteris animantibus, sed quantum ceteris etiam hominibus homo præstet, cum ea, quæ, ante quàm natus sit, acciderint, non aliter, atque si ipse interfuisset, cognoscere antiquitatis studiosissimus quisque possit. Sed hæc tamen omnia, quod nemini dubium est, iacuissent in tenebris, nisi ornatæ, & illustris cuiusdam eloquentiæ lumen accessisset. Multa prætereo consulto: sunt enim quæ in hoc genere dici possunt innumerabilia: meq. breuem hac in parte futurum, paulo ante pollicitum esse memoria teneo. Illud satis ex iis, quæ adhuc dicta sunt, intelligi potest, nullam nobis tum rerum earum rationem, quibus uita melior facta est, tum etiam litterarum, quibus aut corpus tuemur, aut animum recreamus, affuturam fuisse, nisi una nobis tributa oratio hæc omnia ministrasset. Ex quo efficitur, cum hæc eadem tã præstantia, tam utilia, tam iucunda nobis incredibili deorum beneficio data sint, non alio illos, à quibus improbantur, odio esse dignos, quàm eos ipsos, qui augustissima illorum templa, sicut maximus eloquentiæ pater inquit Isocrates, inexpiabili scelere, flagitioq. polluerint: contra uero, qui naturalem hanc, quæ omnibus cõtingit, ad dicendum cõmoditatem cura, atque industria auxerint, atque uniuersam demum eloquentiæ laudem, sine qua ne sapientia quidem ipsa, quod est alterum nobis à Deo traditum munus, expetenda uidebatur, summo persecuti studio fuerint, in primis extollendos

dos esse, atque plenissimo ore laudandos. Quòd si qui populi, aut si quæ gentes aliquando huius tantæ laudis studio præstiterunt, ii mihi fuisse potissimum uidentur, qui in libera, maximeq. pacata, & tranquilla ciuitate uixerunt: siue quòd ipsi, ut rerum gestarum amplitudine, & libertatis maiestate, sic & orationis elegantia, & sentẽtiarum grauitate se ceteris antecellere oportere arbitrati sint: siue quòd, ut ad bellum gerendum gladium, sic ad remp. administrandam orationem afferendam esse statuerint: siue denique, quòd apud liberos populos iis, qui se dicendi exercitationi dediderint, multo, quàm apud ceteros, ampliora, atque uberiora semper fuerint præmia cõstituta: qualia cum in aliis præclaris quondam ciuitatibus, tum Athenis potissimum, & Romæ fuisse accepimus. quibus in urbibus, quòd disertissimo cuique ad gratiam, ad opes, ad honores amplissimus patuit semper aditus, plurimum quondam eloquentiam esse dominatam uidemus. id quod ex summis utriusque ciuitatis oratoribus perspici potest. qui quidẽ, cum nec eximius eos generis splendor, nec opum amplitudo, sed diuina solum dicendi ratio commendaret, ad remp. cum accessissent, in ea diutius gloriosissime floruerunt. Id autem ita esse, quo certius argumento colligitur, quàm, quòd cum eorum populorum libertate non solum illius gloriæ studium subito uniuersum concidit, sed pristini etiam sermonis præclaræ illæ rationes, & formulæ ita corruerunt, ut ne uestigia quidem ulla antiquæ consuetudinis appareant? siquidem non, ut res, & animi sensa apud omnes homines eadem per omnia tempora

pora

pora permanent, sic & uoces, & uerba eadem ab omnibus gentibus in omni sæculo celebrantur. immo uero, ut imperia, sic communis loquendi forma, & consuetudo suo quasi confecta senio contabescit. atque, ut ex corporibus placent potius, quæ uigentis florem ætatis præseferunt, quàm quæ caducam quandam maturitatem adepta sunt: sic in quotidiana loquendi consuetudine, quæ postremo quoque loco uerba successerunt, ea plurimũ apud homines honoris obtinent, ac dignitatis. Quod cum ita sit, ergo duplex nobis relinquitur hoc tẽpore, in quo nostra excurrere industria, & uirtus possit, honestissimus, atque in suo uterque genere amplissimus eloquentiæ campus; unus, qui recentem, alter, qui antiquam loquendi rationem amplectitur. Quarum illam ad familiaria negotia, & omnino ad publicum, & forensem usum, aduocare, ex hac uero rerum præstantissimarum, & nobilissimarum artium cognitionem deriuare soliti consueuimus. Ac prior quidem illa pars eloquentiæ in hac ciuitate, quam fere unam in terris hoc tempore liberam esse uoluisse dij uidentur, tanto studio colitur, ut ne Græci quidem, & Latini diuino ipsorum sermone aut de rebus priuatis subtilius, aut de publicis magnificentius, aut de forensibus peritius, & copiosius disseruerint. neque iniuria. Nam quæ ceteris in urbibus hoc tempore penitus interclusa est ad dicendi gloriam uia, ea latissime in hac ciuitate unicuique patet. non enim hic rostra desiderantur, non curia, non senatus, non forum, non subsellia iudicum, in quibus eloquẽtium uirorum aut elucescat industria, aut speratis, pro-

positisq. honoribus studium excitetur. manent, manent, &, ut uideo, in perpetuum manebunt disertissimorum hominum ingeniis sua in hac pacatissima ciuitate curricula, & ex hoc studio fructus amplissimi, summa gloria. De altera uero, omnium fere eruditorum ea uidetur esse cõsensio, ut, quoniam tum Græci, tum Latini homines (harum enim duarum gentium laudata in primis semper oratio fuit) poetas nobis, & oratores non ignobiles reliquerunt; & præstantissima fere, ac optima cuiusque disciplinæ præcepta quamplurima, & quamornatissima prodiderunt, demus operam, ut, uerborum, quibus diuina contexta ipsorum scripta sunt, ratione percepta, tot excellentium poetarum, nobilium oratorum, præstantissimarum artium cognitionem nobis, atque scientiam comparemus; aut, si quid forte de nostris rebus uel dicendum, uel scribendum hoc tempore sit, id uerbis quidem nostris explicemus, sententiarum autem luminibus, quæ plurima ex splendidissimis eorum scriptis sumi possunt, illustremus; aut denique, si nosmet ipsos ad ueterem illam forte dicendi consuetudinem transferamus, id uero nec indiserte, nec impolite agamus. Sed, cum hoc tamen totum, quidquid illud sit, quod nos in hoc genere susceperimus, nisi cognitis eorum linguæ formulis expleri non possit; relinquitur profecto, ut primus nobis labor in ipsorum cognoscenda lingua sit collocandus. quam cũ neque ex domestico, neque ex forensi, ut quondam, usu, sed ex tacita duntaxat multorum doctorum consuetudine percipi posse, pleræque Italiæ ciuitates animaduerterent, propterea summa ope conten-

contenderunt, ut apud se haberent, qui illorum libros publice diligenter explicarent. Verum in hoc genere toto, Auditores, nescio quo modo maiorum uestrorum consilium, & factum in primis elucet. hi enim non modo artium, & disciplinarum, quæ nunc in pretio sunt, omnium clarissimum uniuerso terrarum orbi domicilium in antiquissima imperii sui Patauina urbe statuerunt, idq́. ipsum nobilissimis accitis ex omni terrarum parte magistris exornarunt; sed etiam in hac urbe, quæ clarissimi huius imperii sedes est, semper esse uoluerunt, qui obscura, & nunquam satis patefacta ueterum illorum scripta docendo illustraret, & præclaram hanc iuuentutem optimis litteris publico munere erudiret. et recte. statuerunt enim, id quod aliter esse non potest, ciuilis initia, ac fundamenta prudentiæ optimarum doctrinarum cognitione, ac scientia contineri, nec quenquam unquam satis se moderate in libera ciuitate gesturum, nisi qui ab ineunte ætate liberalibus primum disciplinis excultus, deinde se tractandæ & administrandæ reipublicæ tradidisset. itaque, ut in ipsa republica gubernanda, sic in tota eius etiam ratione suscipienda, admirabile est, quantum ipsi cum ceteros homines, tum maxime prudentissimos illos etiam ueteres Romanos sapientia superauerint. illi enim philosophos, ac rhetores omnes, Catone potissimum, & Crasso auctoribus, edicto excedere aliquando ex urbe iusserunt: hi eosdem in hanc urbem suffragiis etiam suis aduocandos esse duxerunt. illi nobilissimos artium magistros aliquando etiam contumelia affecerunt: hi eosdem summis

præmiis dignos esse perpetuo arbitrati sunt. illi rectissimas artes ad optimam administrandæ reip. rationem informandam nihil ualere, hi ad id potissimum maxime pertinere existimarunt. Quo fit, ut hæc ciuitas, quemadmodum rerum gestarum magnitudine, imperii diuturnitate, maritimi, & terrestris apparatus magnificentia, sic artium quoque optimarum studiis, ac moderatissimorum hominum copia præstantissimum quenque populum antecedat. In hanc igitur urbem, atque ad eiusmodi munus obeundum publica adductus auctoritate uenio equidem perlibenter hoc tempore, Auditores, sed, si uere dicendum est, maximo cum timore. Metum autem affert non tam suscepti magnitudo muneris, cui me iam non nulla exercitatione aliquantum assuefeci, sed quòd intelligo me in eum locum succedere oportere, quo in loco cum alii quondam summi uiri, tum proxime Valla, Sabellicus, Egnatius magna cum ingenii, atque doctrinæ laude floruerunt. Præterea uero, corona ista uestrum, & frequentia incredibilis adeo me commouet, & perturbat, ut nunc demum intelligam, quàm incaute, ne dicam stulte fecerim, qui acerrimo huius eruditissimæ ciuitatis iudicio in hoc genere aliquando satisfacere me posse crediderim. Sed tamen, qui me frequens uester conspectus terret, idem quodam modo etiam confirmat, & recreat. Sentio enim, atque ex singulis uniuscuiusque uestrum uultibus perspicio, humanitatẽ in hac ciuitate esse tantam, quantam in principe terrarum populo esse conueniat. Itaque ut amaui antea mea sponte maxime pulcherrimam istam urbem uestrã,

unam in terris optime constitutæ ciuitatis uerissimam imaginem: ut senatus istius grauitatem, imperii maiestatem, cæli clementiam, terræ halitum, maris afflatum, atque omnino felicem istum, ac plane diuinum Venetiarum genium semper colui: sic nunc multo uehementius, uestro tanto incensus erga me studio, & uos omnes, & hæc omnia diligo, atque colo: fateorq́. pulcherrimum mihi omnium, quos in uita uidi, hunc diem illuxisse, quo tam egregiam uestram erga me uoluntatem, ac tam honorificum de me iudicium licuit experiri. cuius diei memoria, dabo operam, ne aut obliuione aliqua deleatur, aut ullius diuturnitate temporis obscuretur. Exposui breuiter, Auditores, quæ ad eloquentiæ laudem, atque omnino ad huiusce diei quasi proludium mihi uisa sunt pertinere: lætorq́., attente, atque benigne me, sicut optabam, atque sperabam, ab omnibus auditum esse. Reliquum est, primum ut uobis omne meum studium, officium, laborem, diligentiam, quantum denique ingenio, atque industria efficere in hoc munere possim, pollicear, ac deferam: quod quidem cum mea sponte, tum uestro etiam tanto de me iudicio incitatus, uel Musis prope ipsis, quarum augustissimo quasi quodam in templo sumus, approbantibus, facio: deinde, ut uos orem, atque obsecrem, ut, quod ad me audiendum hodierno die studium attulistis, id in perpetuum conseruetis. Quod equidem cum aliis de caussis uobis censeo esse faciendum, tum ne aut eorum, qui me huc aduocarunt, aut eius, qui accersitus est, animus uestra ulla tarditate debilitetur; aut ipsi maximam, & excellentissimam

tissimam

tiſſimam humanitatis partem reſpuere, aut deniq; ne hac abuti pulcherrima, atque optatiſsima pace uideamini, qua ſola hæc ciuitas, reliquo fere terrarum orbe pernicioſiſsimo bello flagrante, ſingulari iſtius ſapientiſsimi ſenatus conſilio, maxima hominum approbatione, ſummaq., utinam in perpetuum, felicitate perfruitur. Venetiis habita, M. D. LII.

CAROLI SIGONII
PRO ELOQVENTIA
ORATIO SECVNDA.

ETSI, POST intermiſſa noſtra ſtudia, Auditores, nihil mihi longius unquam uiſum eſt eo die, quo iterum omnes in hunc locum conueniremus, ac dimiſſam eorum conſuetudinem longo interuallo repeteremus: tamen hodiernus dies, qui cum per ſe optatiſsimus, tum frequentiſsimo iſto conſpectu ueſtro omnium mihi iucundiſsimus eſſe merito debet, integram me, quam ante finxeram animo, percipere uoluptatem non patitur. renouat enim memoriam pernicioſiſſimæ cuiuſdam opinionis, quam omnino inueteraſſe, atque in animis omnium fere hominum iam penitus inſediſſe intelligo. nam cum alii aliis de cauſſis ſe à ſtudiis optimarum artium, ac præſertim eloquentiæ, recedere hoc tempore profitentur: tum hæc trita, & iam omnium fere peruulgata ſermonibus afferri excuſatio ſolet, quòd ſe diffidant ad ueterum illorum poſſe, quos imitati fuerint, laudem, & gloriam peruenire. Quæ oratio quanquam ſatis eſt iſtius ciuitatis auctoritate, atque iudicio confutata; quòd tanto ſtudio, ac tanta animorum contentione ad omnium diſciplinarum genera complectenda exarſit, ut eam omnino antiquitatis non æquaturam modo gloriam, uerum longe, multumq́. ſuperaturam eſſe ſperandum ſit: me tamen & ſuſcepti muneris ratio, & mea quædam erga uos præcipua caritas hortatur, ut, quo alacrius omnes ad priſtina ſtudia redeatis,

redeatis, eiusmodi sententiam probem cum ut falsam, tum ut perniciosam ab omnibus prorsus hominibus esse repudiãdam. Etenim, si diligenter attenderitis, Auditores, nihil profecto inuenietis, quod tam omnium hominum animos frangere, aut tam eorum retardare conatus possit, quàm si in ijs artibus, ad quas se contulerint, omnis sit eis spes principatus, ad quem unusquisque natura ducitur, interclusa. quam certe spem omnino præcidunt illi, qui in tantam antiquorum admirationem adducuntur, ac tantam illis in omni artium genere laudem tribuendam esse censent, ut nullum posteris ad famam, atque ad gloriam relictum esse locum arbitrentur. Equidem ut illud semper uerissimum esse duxi; maximas res, summasq. artes & inuentas acutissime, & tractatas ornatissime ad nos à ueteribus esse translatas: sic hoc nulla ratione probandum puto, non eorum nos uestigijs insistentes uel parem nobis laudem posse ex eodem illo antiquorum studiorum curriculo uindicare. Nam omnino, si caussa ulla est, Auditores, quæ nostros conatus queat impedire, eam profecto uel ab ingeniorum nostrorum imbecillitate, uel certe ab rerum cognoscendarum multitudine proficisci existimandum est. Quibus tamen ex rebus, tantum abest, ut ulla nobis impedimenta possint parari, ut omnino nulla ineptior oratio sit, quàm eorum, qui hac ratione utantur. Nam, ut de ingenijs primum dicam, quorum hebetatam aciem esse ab ipsa quasi defatigata natura quidam queruntur; quid est tandem caussæ, cur natura hoc tempore tardiora, quàm olim, humana ferat ingenia, quæ in omnibus suis

rebus

rebus obeundis admirabilem constantiam, & incredibilem quandam æquabilitatẽ immutabili prorsus æternitate tueri solita sit? Equidem, cum nunc & cælum pariter naturali se conuersione contorqueat; & terra, suis librata ponderibus, immota natura iaceat; cum sol, & astra nunc etiã terras clarissima, ut ante, luce collustrent; cumq. item cetera, quæ longe maxima sunt, eodem, quo ante, modo à natura gignantur: satis intelligere non possum, cur homines aut ad inueniendum hebetiores, aut ad intelligendum tardiores natura hoc tempore, quàm antea, procrearit. fallitur enim, si quis & ingeniorum, & agrorum eandem esse rationem putat. agrorum uirtus aut cæli temperatione commutatur, aut temporis diuturnitate minuitur: ingeniorum uires nulla prorsus ratione, nisi forte socordia, franguntur. Testis ipsa Græcia esse potest; in qua cum olim ita omnium bonarum artium studia floruerint, ut hæc una in terris gens omnis humanitatis, atque doctrinæ iure sibi gloriam asciuerit, ita nunc demum, funesto quodam illius quasi prouinciæ fato, iacent, ut eadem nulla antiquæ monumenta laudis, & ueteris insignia dignitatis agnoscat. quid ita? profecto, non quòd apud illos ingenium, sed quòd in ingeniis industria consenuerit. ut enim fœcundissimus ager, nisi quotidiana exerceatur cultione, siluescit: sic optima ingenia, nisi perpetua exercitatione excolantur, exarescant penitus, necesse est. Quòd si eisdem uiribus eorũ, qui nunc sunt, atque illorum, qui ante uixerunt, ingenia sustinentur: iam nunc intelligere possumus, quantum nobis momentum ad gloriæ com-

mendationem acceſſerit ex iis, quæ ſunt excellentiſſimis ſuperiorum hominum ingeniis innumerabilium iam prope ſæculorum memoria comparata. quæ ſunt eiuſmodi, ut non optimam modo confirmare, ſed deterrimam quoque plane excitare naturam poſſint. Neque enim, ut aliarum rerum omnium, ſic ingeniorum quoque grauem obrepere ſenectutem exiſtimandum eſt, quippe quæ firmiſſimo ac prope immortali quodam quaſi naturæ robore ſepiantur. Nam, ni ita eſſet, quis eſt, qui non intelligat, aut primis, aut ſecundis ipſa confici ſæculis debuiſſe? nunc uero, cum ea ui prædita ſint, ut, quo diutius uiuant, eo uehementius uigeant, &, quod de fama dixit poeta ſummus, progrediendo quaſi uires acquirant: quid eſt, quòd de eorum imbecillitate dubitandum magis hoc tempore ſit, quàm poſt Platonis, & Ariſtotelis, & eorum æqualium tempora dubitatum ſit? quorum tanta extitiſſe in omni diſciplinarum genere laus creditur, ut non priores ſolum omnes ſuperaſſe, ſed poſteris etiam omnibus ſpem aut melioris ſententiæ, aut ornatioris orationis uiſi ſint prope in perpetuum ademiſſe? itaque, ut ipſi plurimos, qui proxime ad eadem ſe ſtudia contulerunt, incredibili ſua laude nequaquam retardare potuerunt: item hoc tempore aut illorum, aut horum ingenii magnitudo permouere neminem debet, quo minus, ſi ita ferat animus, ea ſtudia perſequatur, in quibus illi maxima cum laude, & ſumma omnium ſæculorum cum aſſenſione uerſati ſint. Neque enim, mihi credite, rerum ipſarum aut euoluta ſatis, aut prompta ueritas eſt, ſed obſcuro, & inexplicabili quodam

dam quaſi inuolucro implicata, &, ut nobiles quidam philoſophi tradiderunt, in profundo ita demerſa, ut nec unius labore, neque unius ætate, ſed plurimorum hominum induſtria, & multorum ſæculorum ſpatio uideatur eruenda. Quàm multa enim ſunt, quæ non dico Ariſtotelem, aut Platonem, aut qui ambos ætate anteceſſit, Socratem, ſed eos quoque omnes, qui aut proximo, aut longo ſubſecuti ſunt interuallo, etiam quærentes latuerunt, ultro autem ſeſe noſtris aut patribus, aut maioribus prodiderunt? Nam & cæleſtium orbium numerus, & ſtellarum errantium motus multo profectò certius ab his, quàm ab illis, eſt & inueſtigatus, & traditus: & terræ ipſius remotiſſimæ, ac penitus abditæ partes, quò non ſolum nō penetrauit antiquitas, ſed ne adiri quidem poſſe, natura ipſa repugnante, exiſtimauit, & maximo conſilio ſunt, & præſtanti animi magnitudine peragratæ. Iam uero & ad alieniſſimas, ac maxime longinquas nationes uel uſus, uel uictoriæ cauſſa non modo comparata eſt nauigatio melior, ſed & res ipſa militaris, ac bellica nouo quodam, & ante inaudito tormentorum genere reddita eſt inſtructior. Rempublicam uero, & populi libertatem, quam cum alii ante multi, tum maxime Romani ſummo conſilio tractaſſe, ac defendiſſe ſemper uidentur, nunc multo certe prudentius patres ueſtri & gerunt, & tuentur. itaque ut illi bellicis fortaſſe artibus, ſic hi domeſticis, ut illi imperii magnitudine, ſic hi diuturnitate iure gloriantur. ſiquidem inde uel cum hoſtibus, nel inter ciues perpetuo dimicatum, hinc optatiſſimæ pacis fructus

domi, forisq. partæ quotidie percipiuntur uberrimi. inde pauca quædam grauioris dominatus lustra, hinc iustioris imperii infinita iam prope sæcula numerantur. omitto situs urbis huius inauditam ante oportunitatem: quam esse tantam constat, ut hæc una in terris ciuitas ad imperium, ad decus, ad æternitatem condita uideatur; præterea admirabilem tot magistratuum rationem, incredibilem in iudiciis æquitatem, maximam omnium rerum inter ciues æquabilitatem, ceterasq. omnes huius præstantissimæ Reip. partes non solum inter se, sed etiam cum optimo, ac perfectissimo ciuitatis genere pulcherrime congruentes. Nimirum hanc urbis speciem, hanc ciuitatis præstantiam ueteres illi optimi uiri, atque omnium sine dubio prudentissimi animo finxerunt potius, quàm aut uiderunt unquam, aut audiuerunt, aut omnino futuram ullam aliquando in tam corruptis hominum moribus sperare ulla ratione potuerunt. Quæ si perspicua sunt, simul illud perspicuum esse quis non uidet, non solum eandem nobis, quæ ueteribus, aciem ingeniorum manere, sed, si exercitatione acuatur, multo etiam præstantiorem futuram. Nam, quòd rerum, scriptorumq., quibus in dies magis obruũtur, multitudine perterreri se quidam dicunt; id est eiusmodi, ut nimia potius eorũ penuria deploranda, quàm non necessaria copia exagitanda sit. Etenim qua re alia, dii immortales, in tantas his temporibus optimarum artium redacti sumus angustias, quàm, quòd ad eas cognoscendas prope innumerabilibus sumus præsidiis, quibus superiora abundarunt sæcula, destituti? Vbi enim philosophi sunt illi, qui

&

& ante, & poſt Platonis tempora cum naturæ, tum morum rationem diligentiſsime inueſtigarunt? quorum tam magnus extitiſſe numerus traditur, ut, quemadmodum milites in cohortes, ſic illi in diuerſarum ſectarum quaſi quaſdam acies ſecernerentur? Vbi tot oratores, tot poetæ, tot iuris, legumq. cõſulti? Vbi tot rerum geſtarum, atque annalium, & hiſtoriarum ſcriptores ornatiſsimi, qui clariſsimorum regum, & potentiſsimorum populorum facta Græcis, & Latinis litteris conſignarunt? Vbi denique reliquarum artium inuentores prope infiniti? O C. Plini: maiorem appello. tu, qui nobis monumentum illud unum induſtriæ tuæ pro tot illis antiquorum millibus tradidiſti, doce quanta tu, patresq. tui ueterum teſtimoniorum copia abundaueris, quanta nos, æqualesq. noſtri eorundem inopia urgeamur. idemq. hunc illis errorem eripe, qui nimis magna ſe eorum ubertate diffluere arbitrantur, non intelligentes, quàm fœde omnia aut inimicæ uetuſtatis iniuria labefecerit, aut imperitorum ſæculorum incuria deformarit. Quæ cum ita ſint, ſane efficitur, ut, quemadmodũ non nullarum recentium rerum, quæ ſcientia comprehendendæ ſunt, paruo neſcio quo labore torquemur, ſic contra plurimarum ueterum, quarum obſoletam iam nimia antiquitate cognitionẽ prope in perpetuum deplorauimus, grauiſsima cura leuati ſimus, ita ut, quæ antiquiſsimis hominibus olim prope noua uidebantur, ea nobis pro uetuſtiſſimis hoc tempore habeantur. Nam, quòd duabus linguis, iiſq. alienis, intolerabili prope cum labore percipiendis commoueri ſe alii dicunt; ſtultiſſimum

ſimum illud dare documentum uidentur, ut, qui nobis, poſt tot acceptas à barbaris clades, incredi bili deorum benignitate amiſſarum quaſi quidam theſauri artium commonſtrati ſint, eos aut negligamus, aut, quo nihil eſſe fœdius poteſt, ab alienis hominibus occupari, ac poſſideri, æquo animo patiamur. quaſi uero hoc & nouum, & nunquam antea factitatum ſit, ut, quæ domi noſtræ non haberemus, ea, ſi uſus ferret, aliunde ſumeremus. niſi forte Græcos ipſos, maximarum diſciplinarũ gloria celeberrimos, aut Indorum, aut Aegyptiorum, aut Phœnicum præclara quondam decreta ap probaſſe, uoces autem, quibus ea tradebantur, odiſſe, aut ſibi notas eſſe noluiſſe arbitramur. Equidem cum in antiqua monumenta intueor, alienis linguis adeo ueteres ſtuduiſſe uideo, ut non ſolum bellicoſiſſimus, & potentiſſimus rex Ponti Mithridates duorum & uiginti populorum, quibus iura dabat, linguas perdiderit, ſed Romani etiam aliquot hoſtilem Pœnorum linguam, quòd ea neſcio quid ſcriptum forte non inſulſe erat, haud prorſus ſibi eſſe contemnendam putarint. Quæ ſi uobis ar gumenta hominum imperioſorum, atque ignauorum probantur, aſſentimini, Auditores, & præcla ra diſciplinarum genera ueterum linguarum deſperatione deſerite. ſin autem uere optimarum artiũ ſtudiis nihil eſſe præſtantius ducitis: quid eſt, cur alienarum cognitionem linguarum, quas nulla unquam repudiauit antiquitas, omnis ſemper eſt amplexa humanitas, detrectetis? aut cur uel Græcorum magis hoc tempore, quàm illi quondam Aegyptiorum, uel Latinorum potius, quàm illi Græcorum,

rum,

rum, uoces negligatis? Ita ne uero? M. Cato, homo Romanus, Græcas litteras, quas ante perpetuo fastidierat, ultima iam senectute auidissime deuorauit: uos, patrum uestrorum tanta auctoritate neglecta, eas ætate florētissima respuetis? multi Græci, non pauci Barbari Romanarum quondam litterarum caussa maria etiam transmiserunt: uos, germana Romanorum progenies, Romana monumenta domi uestræ reiicietis? omnes ciuitates, omnes populi, omnes denique omnium terrarum gentes, modo aliqua sint humanitate imbutæ, non modo scholas, sed etiam fora, templa, cœtus, congressus Græcis aut Latinis circumsonare uocibus, honestissimum, atque grauissimum esse censent: uos, in ea ciuitate nati, quæ amplissimum omnis semper humanitatis, atque doctrinæ domicilium fuit, aures uestras, ne eas audiant, ullo labore, aut ulla desperatione claudetis? O fallaces & inanes eorū cogitationes, qui hanc urbem in eam spem condiderunt, ut Romanam remp. quæ tum funditus erat euersa, si non amplitudine imperii, at certe liberaliū artium studiis, quæ tum toto terrarum orbe pulsæ iacebant, uel æquaret, uel etiam uinceret. eo ne cōsilio hanc iuuentutem tot in sæcula propagarunt, quæ ingeniis prædita singularibus, artes eas, quas maiores sui etiam ciuitate donassent, spretas excedere ~~ciuitate~~, ingeniorum diffidentia, sineret? siquidem aut rectissimam quanque artem tollatis, Auditores, oportet; aut linguas, quibus illæ proditæ sunt, omnino conseruetis. Quòd si sine illis nec satis communis uita constare, nec moderatio in ciuitate manere, nec omnino ulla haberi ratio humani-

humanitatis poteſt: profectò & hæc, quæ tantorũ bonorũ amplisſima quaſi quædam ſeminaria ſunt, fouere diligentisſime opus eſt. Nam ſi ea loca, in quibus aut aurum, aut æs, aut argentum effodiuntur, quibus humana libido turpiſſime plerunque abutitur, tanta diligentia obuallantur: quanto nobis ſtudioſius ſecreta nobiliſſimarum artium quaſi latibula retinenda ſunt, quibus amplisſimis præmiis accendimur ad memoriam gloriæ ſempiternam? Neque enim audiendi ſunt illi, qui exigua nimium ſe mercede ad tantos labores prædicant inuitari. ſunt enim iis, qui in libera ciuitate uixerint, ſatis ampla, qui liberam ciuitatem adminiſtrauerint, amplisſima propoſita præmia, quæ partim maximorum in honorum adeptione, partim in egregia & præſentium, & futurorum hominum opinione, partim moderata fortunarum in amplificatione, qui quanquam leuisſimus fructus eſt, uulgari tamẽ æſtimatione longe omnium grauisſimus habetur, ſita eſſe ducuntur. Quamobrem cum & & res, quæ cognoſcendæ ſunt, paucæ, & uires ingeniorum ualidisſimæ, & præmia ad excitandos animos amplisſima ſint; nolite diffidere, Auditores, ueterum etiam laudem eorum, quos tantopere admiramur, quamcunque ad artem animum adiunxeritis, aut facile æquaturos, aut, quæ finitima gloria eſt, ad eam proxime acceſſuros. Quod ipſum etſi futurum nullo unquam tempore deſperaui: tamen auget nunc multo etiam magis ſpem meam perſpecta mihi uirtus, & induſtria ueſtra ſingularis. Me certe cum mea perperua erga iſtum ordinem ſingularis uoluntas, tum hodiernus iſte ue-
ſter

ſter in hunc locum, quaſi ad priſtinam eloquentiæ poſſeſſionem recuperandam, incredibilis concurſus ita ad hanc cauſſam inflammat, ut me dies, noctesq. nihil aliud, quàm de ueſtris commodis, cogitaturum eſſe profitear. Ecquæ enim cauſſa eſt, cur non perpetuo pro iſtius utilitate conſeſſus laborem? cum & ipſe ab hoc fonte ad non nullam hominum famam profluxerim, & meus quotidianus hic labor ad aliquam hominum exiſtimationẽ, iſtorum commendatione ſubſelliorum, paulo latius dimanauerit? Quamobrẽ uigilabo quidem mea ſponte (ut dixi) pro uobis libenter, at multo certe etiã libentius, quòd intelligo me à uobis ita audiri, ut maxima pars ueſtræ in audiendo laudis ad aliquam mei etiam nominis celebritatem attineat: ut, quantum in uos utilitatis ex meo labore, tantundem in me laudis ex attentione ueſtra redundet. Venetiis habita, M. D. LIII.

CAROLI SIGONII PRO ELOQVENTIA

ORATIO TERTIA.

SI, QVANTVM animi in quibuſdam hominibus eſt hoc tempore, Auditores, ad præclara iuuentutis ingenia retardanda, atque omnino ad honeſtiſſima linguarum ſtudia reprobanda, tantum in me ingenii ad eadem excitanda, atque ornanda reperiretur: profectò & ipſe iampridem ſatis ueſtras mentes ad ampliſſima litterarum præmia inflammaſſem, & hæc ſtudia ab indigna illorum criminatione me non incommode hodierno die eſſe defenſurum confiderem. Etenim, cum duo ſint hominum genera, à quibus potiſſimum honeſtiſſimus iſte ueſter ad laudem curſus impediatur, unum eòrum, qui uniuerſo litterarum generi, alterũ, qui rectiſſimæ huic linguarum rationi præcipue ſe inimicos eſſe præſeferant; cumq. priore anno uehementius eorum opinionem increbuiſſe animaduerterem, qui dicerent, non eſſe cur hoc tempore doctrinæ ſtudia tractaremus, quòd ad ueterum illorum, quos imitaremur, gloriam aſpirare non liceret; tum toto eo de genere illa dixi, quæ ſententiam eorum, ni pertinacius, quàm ſapientius agerent, facile poſſe frangere uiderentur. nunc uero, cum præclarum hoc linguarum ſtudium ab alteris intelligam tum ut parum neceſſarium, tum ut nimis leue contemni, ac derideri: tanto mihi alacrius eiuſmodi defenſionem ſuſcipiendam exiſtimo, quanto nos propius horum, quàm illorum, accuſatio petit. Ne-

que uero, si in nos à rudibus quibusdam, atque indoctis hominibus impetus fieret, summopere mihi de conatibus eorum repellendis, ac uindicandis esse contendendum putarem. uerum, cum intelligam, ut quisque uehementissime in rerum cognoscendarum studio elaborat, ita maxime nostram hanc quasi uerborum, ut illi uocant, disciplinam illudere, suaq. auctoritate, quæ magna est, imbecillos multorum animos à rectissima studiorum ratione deducere: facere non possum, quin, sollemni præsertim hoc die, quem unum ex omnibus pulcherrimum incredibilis uestra frequentia mihi reddit, atque in tanto litteratissimorum hominũ concursu paucis iniustæ illorum accusationi respondeam. Quos tamen ita sentientes homines ut gratulor in hac amplissima urbe reperiri nullos: sic, quando iam reliquam Italiam hæc opinio peruagatur, ea ne, tanquam pestilentia continenti uulgata tabe, hanc demum etiam purissimam ciuitatem inuadat, mihi in primis, cui publice tuendæ eloquentiæ negotium datum est, existimo prouidendum. Sed quoniam, ut dixi, acrius illi, ac uehementius agunt, quàm ut nos ornate, ac copiose, pro tantæ rei magnitudine, respondere possimus: uestræ erit humanitatis, atque prudentiæ, quæ pro uobis in officio retinendis uerissime disputabimus, ea benigno, atque attento animo audientes, falsis illorũ reiectis criminibus, singulari uestro potissimum studio comprobare. Magna igitur, ac molesta admodum mihi caussa suscepta est, Auditores, quippe quæ non maiorem ingenii facultatem requirat, quàm animi dolorem acriorẽ eliciat. Neque enim

facere

facere possum, cum uehementius in hanc totam linguarum quæstionem intueor, quin funestum earum, ac miserabile quoddam quasi fatum deplorē, quibus interneciuum uideo bellum ab indisertis hominibus prope in perpetuum esse indictum. Taceo cladem illam, quam ipsæ ingentem maiorum nostrorum memoria ab indoctis, & rudibus illis sæculis acceperunt: quam iccirco leuius quodam modo ferendam illis esse censeo, quòd ea ab reliquarum omnium artium pernicie incredibili nulla ratione seiungi potuit. Verum illud queror, cum reliquæ disciplinæ omnes hoc tempore, singulari quodam deorum munere, ex diuturna quasi iactatione conquiescant, hoc unum linguarum studium quorundam hominum pertinacia, ne pristinum dignitatis splendorem recuperet, impediri. Quod eò mihi esse uidetur indignius, quòd & per eis stetit, quo minus eximia reliquarum artium monumenta, paulo ante pernicioso barbarorum impetu labefactata, conciderent, & ab iis oppugnantur, à quibus merito præsidii aliquid expectare debebant. Nam, si qui huic studio iniqui sunt hoc tempore, atque infesti, ex eorum sunt potissimum numero, qui se philosophiæ studio dediderunt. quorum eam fere rationem esse, possis animaduertere, ut nobilissima, purissimaq. ueterum philosophorum decreta aut deformato, inquinatoq. Latino sermone explicent, aut, si qui paulo, quàm ipsi, emendatius, atque ornatius ea tractent, eos leues homines, & parum, quid maiestati philosophiæ conueniat, attendentes appellent. Qua in re illud primū mihi pergraue uidetur, quòd orbem ipsum

doctrinarum, quas mirifico quodam inter se uincu lo iunctas esse accepimus, dissoluere, ac reuellere, linguarum uituperatione, conantur; deinde, quòd ea despiciunt, quæ omnium hominum consensu fir missima sunt quasi omnium disciplinarum, atque artium fundamenta. quasi uero aut ars ulla sine ope alterius probe intelligi, aut doctrina aliqua possit sine linguarum potissimum notitia comprehendi. Ac apud ueteres quidem quanta diligentia, ac prope religione hæc ipsa bonarum artium societas, atque cognatio culta sit, hinc intelligi potest, quòd neminem in una excellere arte, qui non omnes attigisset, posse opinati sunt: adeo ut non philosophis solum cognita esse oportere omnia, sed ne artifices quidem humiliores sine philosophia, id est sine uniuersa quadam omnium disciplinarum scien tia, recte in suo munere uersari posse existimarent. Quæ concordia si cui tuenda est, eis in primis merito uidetur tuenda esse, qui se omnium studiosissimos esse sapientiæ profitentur. quod quemadmodum assequi sine singulari quadam linguarum intel ligentia possint, profecto ne ipsi quidem credo facile demonstrabunt. Nam si, quod quisque sentit, id ipsum quale sit, nisi uerbis enuntietur, apparere non potest; & si omnino nostræ mentis est interpres oratio: iam illud perspici aperte potest, si, quæ quisque acute inuenit, ea aliis tradere, uel alienæ utilitatis, uel suæ ostentationis gratia, uelit, ne hæc quidem esse, quibus illa quasi contineri uiden tur, ornandæ, ac quodam modo faciendæ orationis studia negligenda. ut enim nobiles architecti in construenda præclara domo non parietum magis,

gis, aut culminis rationem habent, quàm fundamenti: ſic nec egregiis philoſophis eximia potius ſapientiæ præcepta nota eſſe oportere, quàm uerborum, quibus illa quodam modo ſuſtinentur, ſubſidia, ſtatuendum eſt. Quam rationem ueteres certe philoſophi, qui ſoli hoc grauiſſimo nomine digni fuiſſe uidentur, ſtudioſiſſime obſeruarunt. Nam Theophraſtum quidem, & Ariſtotelem adeo floruiſſe dicendo accepimus, ut ille diuinitate loquendi nomen inuenerit, hic etiam aureum flumen orationis fudiſſe ſit exiſtimatus. Nam quid de Xenophonte dicam, atque Platone? quorum alterius uoce Muſas quaſi locutas ferunt, alterius, Iouem ipſum, ſi græce locutus eſſet, locuturum fuiſſe? Complectar uno uerbo. Nemo fere ex ueteribus illis philoſophis, à quibus, tanquam ab uberrimis quibuſdam fontibus, omnis ad nos philoſophiæ cognitio emanauit, bonus intelligendi magiſter fuit, qui non idem etiam dicendi grauiſſimus auctor extiterit. Cur autem non ſit? quia uerborum, inquiunt, leuiſſimum ſtudium eſt. acute. an uero cuiquam unquam leue uideri illud demum ſtudium debet, in quo ſummi philoſophorum principes, Plato, & Ariſtoteles, tantopere uigilarunt? Duæ ſunt enim huius quaſi doctrinæ partes, una, quæ poetam, altera, quæ oratorem informat. has ambas adeo accurate, atque eleganter ii, quos paulo ante commemoraui, commentariis etiam editis pertractarunt, ut, quod his artibus præſidii adſit, ac dignitatis, id omne iure acceptum duobus illis maximis referatur auctoribus. quodq. præſtans illorum de grauitate horum

ſtudio-

ſtudiorum apertius demonſtrare iudicium poteſt, Ariſtoteles ipſe ad ea, quæ tam præclare de dicendi artificio ſcripſit, non pulcherrimi ſui ſtudii contentus gloria, Iſocratis rhetoris laude incenſus acceſsit. immo uero, cum florere eum nobilitate diſcipulorum uideret, & ipſe rhetoricam docere, & ludum habere uoluit, cum diceret, indecorum eſſe ſe tacere, Iſocratem loqui. Quanquam quid aut oratorum artem potiſsimum nominem, aut poetarum? quam, uel uſus, uel doctrinæ ratione optabilem, nemo unquam, in Græcia præſertim, harum omnium diſciplinarum parente, atque altrice, contempſit? Quid? Romæ, ubi quondam, propter perpetua militiæ ſtudia, nulla ex græcis artibus in pretio fuit, quippe qua ex urbe philoſophi, ac rhetores omnes acerbiſsimo etiam decreto aliquando ſint exacti, non ne eius etiam artis præcepta, quæ non ornate, ſed emendate loquendi principia continet, Varro, & Cæſar ſummo ſtudio tradiderunt? at qui uiri? ii, quorum alter ſummarum diſciplinarum cognitione Romanos ante ſe omnes, alter rerum geſtarum magnitudine omnes ex omni memoria homines ſine controuerſia uicit. Ergo ueteres illi non ſolũ de philoſophia ornate ſcripſerunt, ſed rationem etiam ornate dicendi aliis tradiderunt: nos non ſolum impure de noſtris ipſorum ſtudiis diſputabimus, ſed, ſi qui paulo caſtius loqui ſtuduerint, eos leues, & contemnendos homines eſſe ducemus? illi in maxima aut ſcientiæ, aut imperii gloria ne grammaticæ quidem artis tractationem ſibi indecoram eſſe duxerunt: nos neminem, niſi qui præcepta prorſus omnia grammaticorum contempſe-

contempſerit, repudiabimus? Hæc igitur quondam principum philoſophorum, atque ſummorum uirorum ratio fuit; quam neſcio cur noſtri nõ hoc tempore imitentur; ut ipſi ſecum, quantum profiterentur, quotidie cogitarent; cumq. ſe rationem intelligendi profiteri animaduerterent, ne loquendi quidem artem à ſua cognitione alienam eſſe arbitrarentur. Quamobrem, non tam quid ſentirẽt, aut agerent, quàm quemadmodum ea dicerent, quærebant: neque rerum ſolum, ſed etiam uerborum à ſe exempla peti oportere cenſebant: neque in hoc ſtudio tantum, quia neceſſarium, uerum etiam quia graue, & honeſtum ducebant, diligentiſſime uerſabantur. Oſtendi, hanc quaſi uerborũ ſcientiam, quam ſolam oratoribus, atque poetis propoſitam eſſe iſti putant, plurimum in ſe habere & neceſſitatis, & dignitatis. quid, ſi, eoſdem illos non uerborum magis eſſe, quàm rerum indagatores, atque artifices, probem? Etenim poteſt neque res exprimi ſine uerbis, aut oratione quidquã, niſi res aliqua, demonſtrari? Quid autem uel oratores oratione, uel poetæ uerſibus ſuis aliud complectuntur, quàm quæ præſtantiſſimis philoſophorum libris continentur, atque præceptis? Dicam primum de poetis, quorum quibuſdam difficilior fortaſſe ratio eſſe uideatur. Poetarum igitur dico reconditam quandam eſſe doctrinam, eandemq. ex ipſius philoſophiæ penetralibus eſſe deprompram. Atque hoc quidem unuſquiſque, qui nobilium præſertim poetarum ſcripta paulo accuratius legerit, facile comprobabit. Etenim quis eſt in philoſophia locus, ſiue de naturæ primordiis quæras,

siue de rerum cælestium caussis, iisq., quæ fiunt in aere, perturbationibus, siue de natura animorum, siue de rebus expetendis, & fugiendis, siue de ratione rerum publicarum, quis est, inquam, locus in philosophia eiusmodi à bonis poetis unquã prætermissus? Quod uero multo maiorem habet admirationem, hi, non quid unus, aut alter eiusmodi de rebus senserit, tenent, sed omnes omnium sententias habent notas, neque perpetuo, ut illi, opinionem unam, sed modo hanc, modo illam pro libertate artis tuentur. putant enim eo admirabiliorem suam scriptionem fore, quo pluribus eam, ijsq. inter se dissimilioribus, sapientum sententijs, quasi dissimilium quorundam pigmentorum uarietate, distinxerint. Iam uero, quanti illud faciendum uidetur, quòd in scribendo poetæ non ueterum magis decreta philosophorum sequi solent, quàm ipsi ratione uti philosophorum? quid est enim tam philosophi, quam eximiam quandam uirtutis speciem, quàm ipsi ideam appellant, posse exprimere? at poetas non semper animaduertas res tales, quales sint, fuerint ue, effingere, sed plerunque, à rei ueritate recedentes, aut famam secutos hominum, eas eiusmodi simulare, quales popularis oratio celebrarit; aut certe, perfectionem quandam uirtutis exquirentes, quales oporteat, oportuerit ue, confingere; eosdemq. non in singulorum uirtutibus exponendis, sed fere in uniuerso uirtutis genere, & natura describenda, philosophorum more, uersari. Quamobrem iure Aristoteles poetas omnino philosophis esse similes affirmauit. Puderet me, in re maxime seria id, quod dicturus sum,

ſum, dicere, niſi huius dicti, grauiſſimum omnium philoſophorum, Platonem auctorem haberem. Tanta, ac tam admirabilis poetarum doctrina eſt, ut eam non ex humano, ſed ex diuino emitti pectore antiquitas arbitrata ſit. ſiquidem, poetas Apollinis, Muſarumq́. afflatu uerſus fundere, & à Muſarum etiam hortis quibuſdam, ac ſiluis carmina ad nos afferre, traditum eſt: neque uero ante efficere quidquam poetam poſſe, quàm diuino quodam inſtinctu concitatus ſit, & è ſua ſede mens pulſa, atque dimota: Deum autem, eorum mente elata, ijs miniſtris propterea uti, & uatibus, ut nos, qui audimus, intelligamus, non eos eſſe, qui illa tam præclara dicant, qui mente careant, ſed Deum eſſe, qui loquatur. Dixi de poetis, nunc de oratoribus eſt dicendum. quorum ſcripta ſi quis propius inſpexerit, ea non magis ex rhetorum, aut grammaticorũ ſcholis, quàm ex eruditiſſimis dialecticorum, & philoſophorum ſpatijs prodijſſe fatebitur; quippe quorum præceptis informatos, atque imbutos eos ad dicẽdum uenire oportere, Ariſtoteles etiam prudentiſſime, ueriſſimeq́. cenſuerit. Atque hoc quidem ſtudium cum in communi uitæ uſu, tum maxime in gerenda rep. & humana ſocietate concilianda quantum ualeat, illud eſſe argumento poteſt, quòd, quæ homines ui ſæpe facere recuſarunt, ea prudentis oratione uiri deliniti facile, ac libenter fecerunt. præclare. eloquentiam enim quoddam quaſi regendæ ciuitatis inſtrumentum eſſe, ueteres, prudentiſſimi homines, crediderunt: ut, quemadmodum nauis non à gubernatore ſolum, ſed etiam à clauo, & equus non

ab equite tantum, ſed etiam à fræno regeretur: ſic nec reſpublica prudentia magis, quàm eloquentia magiſtratuum adminiſtraretur. itaque ſcite Homerus magnos illos reges, &, ut ipſe inquit, Iouis ſatu genitos, non magis imperio, quo plurimum ualebant, quàm oratione populos ſibi dicto audientes reddidiſſe, nec ſtudioſius Iouem, conſilii parentem, quàm Muſas, eloquentiæ matres, ueneratos eſſe inducit. Quòd ſi hoc à regibus factum eſt, quibus æterna prope conceſſa eſt ad imperandum, & cogendum poteſtas: quanto à magiſtratu ipſo, qui paulo poſt priuatus futurus eſt, obſeruari diligentius debet, ne multitudinis animos, quò uelit, aliqua imperii ui, ſed ſolis blanditiis orationis adducat? Eſt autem ita comparatum, ut, quemadmodum homo conſtat ex animo, & corpore, atque is quidem imperat, hoc uero paret; ſic & mentem, & linguam ad ciuitatem adminiſtrandam adhibeamus: atque, ut gubernatoribus nauium imperantibus præſto ſunt, qui mandata excipiant, atque aliis tradant; ſic reipublicæ procurator mentē quidem, quæ imperet, habeat, linguam autem, quæ imperata accipiat, atque ad alios deferat. Quamobrem, ſi menti lingua obtemperat, & ad occulta eius ſenſa promenda, quod ei munus natura tribuit, parata ſedet: quid intereſſe inter eorum, qui mentem, & qui linguam excolunt, ſtudiū poteſt? aut quis eſt tam ignarus rerum, qui non intelligat, materiam utrique eſſe ſubiectam re eandem, ratione diſſimilem? quod cum ſapientiſſimus olim poeta quidam intelligeret, propterea recte, quòd tres linguas teneret, tria ſe corda habere gloriabatur.

ut enim palatus sine corde sapere non potest: sic nec lingua, nisi quod in intimis cordis sedibus sit, potest efferre. Quæ cum ita sint; quis est, qui hæc studia aut superuacanea, aut leuia, aut plena uerborum, inania prudentiæ ducat, nisi qui, quod ipse assequi uel propter ingenii tarditatem, uel ob laboris magnitudinem posse diffidit, id in alio damnandum esse existimet? neque uero hoc mihi uideor, Auditores, temere sentire. Noui enim eorum, qui hæc iactant, industriam, atque doctrinam. Etenim, cum & ipse ab ineunte ætate publicis in gymnasiis assidue philosophiæ caussa uersarer, fiebat, ut cum eiusmodi hominibus una essem quotidie. me autem domesticus usus, & communis uitæ coniunctio docuit, eorum, quibus in primis hæc studia sorderent, doctrinam esse exiguam, infantiam singularem: pauca enim eos quædam Peripateticorum decreta tenere, eaq. tanquam religiosissima, atque sanctissima custodire: tribus, aut summum quattuor iam peruagatis responsionum generibus omnibus, quæ in naturæ cognitione propositæ essent, quæstionibus occurrere solere: has autem non Græco sermone explicare, de quo nihil nisi fama accepissent, non Latino, quem irriderent, sed nouo quodam, & ante inaudito loquendi genere, de quo ne inter omnes quidem eos conueniret, cum suorum sibi quisque non uerborum, sed portentorum faber, atque opifex esset, exponere: reliquarum artium omnium, quæ ad humanitatem pertinent, eos plane expertes, ac rudes esse: hac illos ratione sibi philosophi nomen arrogare, & se, tanquam Peripateticos, uenditare, ex diu-

turna, ut dixi, eorum consuetudine iampridem animaduerti. Quos quidem si non iudicio, sed desperatione ad hanc sententiam, tanquam ad scopulum ab æstu, & tempestate, adductos esse dicam, quòd duarum linguarum cognitionem, & magnitudinem exhorruerint, quòd maximos orationis illustrandæ labores pertimuerint: quis est, qui me iure possit reprehendere? præsertim uero cum ea studia, quæ à se aucta, & ornata magister eorum uoluit Aristoteles, ipsi sibi uituperanda, atque damnanda susceperint? O corruptos huius nostri sæculi mores, & penitus deprauatam ueterem disciplinam. philosophi quondam etiam nobilissimi magistros dicendi studiose audiebant: (siquidem Hermogeni Musonium diligentissime operam dedisse proditum est) nunc rhetores à philosophis uel infantissimis irridentur. illi sibi dedecori esse ducebant, nisi ornate, quæ sentirent, eloquerentur: hi sibi uitio tribuunt, nisi omnia impure, & deprauate loquantur. illi suo exemplo iuuentutem ad mentem, & linguam excolendam, & quodam modo subigendam, quoad poterant, impellebant: hi perpetua linguarum exagitatione à summa gloria ciuitatum studia deterrere conantur. quam, ut dixi, gratulor, tam perniciosa opinione nondum huius ciuitatis animos esse imbutos. uiget enim, &, ut spero, in perpetuum uigebit in hac ciuitate antiquæ disciplinæ ratio: &, quem in optima quaque hactenus semper habuit, eundem in hac rep. habebit locum eloquentia. Sed, ne in aperta undique urbe eiusmodi opinioni aditus esse posset, uolui, à quibus uobis cauendum esset, ante denuntiare,

ac potius nimis uobis cautus in re fortaſſe non admodum neceſſaria iudicari, quàm parum ueſtræ utilitatis, & laudis ſtudioſus exiſtimari. tantum enim abeſt, ut eos, qui non uerbo tenus, ſed re ipſa, & ueritate doctrinæ philoſophi ſunt, ulla ratione contemnam, ut ipſe eorum, qui illos non admirantur, ſed prope uenerantur, appetam principatum. Itaque, quod ab his ſtudijs mihi conceditur temporis, id omne libenter in eorum præceptis cognoſcendis conſumere ſoleo; ac tum denique ornate mihi dixiſſe uideor, ſi quid aliquando ſapienter me dixiſſe intelligo. Quamobrem, ne in hac arte tractanda omnino à nobiliſſimis philoſophorum inſtitutis, & maxime Ariſtotelicis recederem, ſtatui uobis hoc anno libros Ariſtotelis de arte rhetorica, atque poetica interpretari; partim ut intelligerent omnes, hæc etiam ſtudia à philoſophis eſſe profecta; partim ut ijdem ſcirent, quanquam natura in utroque genere maximum habet momentum, tamen artem ipſam, ab optimo auctore traditam, imbecillam etiam naturam poſſe quammaxime confirmare. Nolite enim ijs aſſentiri, Auditores, qui poetam ingenij magis uiribus excitari, quàm doctrina perfici putent, eumq. à Muſis potius, quàm ab huius artis doctoribus, erudiri. ſunt enim hæc quondam à philoſophis, & à poetis ad ſtudij huius dignitatem, & amplitudinem cõparata: quæ reuera aut nulla unquam fuerunt, aut certe nunc nulla ſunt. ubi enim ſunt iſtæ Muſæ, Auditores, quærite: peragrate Thraciam, ubi Libethra; perluſtrate Phocidem, ubi Parnaſus; circuite Bœotiam, ubi Helico ſacrum eis eſſe domiciliũ dicebatur: nuſquam eas,

mihi

mihi credite, reperietis. habitant enim nunc Musæ, habitant in pulcherrimis, eruditissimisq. ueterum poetarum, & antiquorum eius artis magistrorum scriptis, atque ibi sacrarium suum augustissimum collocarunt. Quare, qui se ad eorum lectionem studiose contulerit, quiq. singularem illam di cendi uim, quantum poterit, fuerit imitatus; hunc demum & Musis amicum esse, & ex earum præscripto uersus facere, prædicabimus; hunc amabimus; hunc admirabimur; hunc denique in cælum laudibus efferemus. Quamobrem, si res ulla tanta potest esse, quæ uestras mentes ad laborem possit quasi quibusdam facibus inflammare; hæc studia illa sint, in quibus merito quodam quasi ardore gloriæ conflagretis. Etenim, si athletæ, ceteriq., qui, ui ribus freti corporis, ad depugnandum descendunt, omni neruorum conatu, diurnæ prope laudis gratia, in aliquo populari consessu contendunt: quan to uos acrius niti uiribus ingenii decet, quibus in maximo prope orbis terrarum theatro positis perpetua, æternaq. laus est constituta? nam ut corpus mortale, atque caducum est, animus immortalis, atque æternus: sic ea, quæ corporis robore pariun tur, fragilia, quæ uero animi uiribus, perennia, & sempiterna putanda sunt. quæ eò etiam præstantiora existunt, quòd omnia sunt in uestra uirtute, ac diligentia sita, cum cetera plerunque fortunæ fallacis arbitrio gubernentur. Vrgete igitur hanc tam præstantem occasionem, iuuenes, atque, repudiatis malis suasoribus, in hæc studia incumbite, quibus nulla aut ad usum uberiora, aut ad delectationem suauiora, aut ad laudem illustriora reperiuntur.

periuntur. Habetis ætatem oportuniſſimam ad diſcendum, ſcriptores ornatiſſimos ad imitandum, interpretem uero cum ante alias, tum hoc maxime tempore ueſtrarum utilitatum ſtudio uehementer incenſum, alios fortaſſe populos contemnere eloquentiam decet: uos, ad tantam gloriam, & amplitudinem imperij, atque reipublicæ natos, ei comparandæ profecto indormire non decet.

Venetijs habita, M. D. LIV.

CAROLI SIGONII
PRO ELOQVENTIA
ORATIO QVARTA.

SI QVIS est, qui miretur, Auditores, cur aliarum omnium artium plures hoc tempore, quàm litterarum in studio, elaborent; is tum denique, meo iudicio, mirari desierit, cum ueram huiusce facti caussam mente, ac cogitatione cõprehenderit. Mihi quidem in hoc acrius intuenti cum multæ aliæ probabiles huius rei rationes, tum hæc una in primis posse reddi uidetur; quòd reliquæ artes, uel propter usum, uel propter oblectationem, magno nunc apud homines in pretio sint; litterarum studia, uel rerum obscuritate, uel discendi labore, prope ab omnibus deserta iam diu obsolescant. quanquam non omnium litterarum eadem uidetur esse conditio. ut enim earum quodque studium maxime uendibile est, ita uehementissime à nobis hoc tempore celebratur. Age enim, legum, ac iuris cognitio summas afferre opes iurisperito in ciuitate existimatur: morborum curandorum ratio magna item habere ad tuendam uitam adiumenta creditur: ergo omnino non improbantur. at uero philosophiam, & eloquentiam, id est bene de omni proposita re sentiendi, dicendiq́. rationem, pauci admodum amplectuntur. Sed de philosophia alio loco: nunc, quod ad nos attinet, de eloquentia disputemus. quæ quidem in hac ciuitate eo indignius oppugnatur, quo, aliunde pulsa, ab hac rep. humanius excepta, ac iam per multos annos libera-

lius culta est. ut uerendum magnopere uideatur, si, quod alij alia ratione moliuntur, effecerint, ne ex nobilissimo hoc libertatis, & gloriæ domicilio, in quo iampridem honestissime commoratur, exacta, uix regionem ullam inueniat, in qua libera conquiescat. Quamobrem præstantiam hominis alij merito hoc loco uerbis extollant: de uirtute alij, atque de optima rep. disputent: ego uero, cui in hac ciuitate patrocinium eloquentiæ publice commendatum est, eloquentiæ studia, ut soleo, publice ex hoc loco defendam. à quo autem defendam? non ab alienorum quorundam ab his studijs hominum impetu, quod priore anno suscepi, sed ab eorum, qui dicendi in primis grauitatem, & copiam admirantur. quo fit, ut hæc, quàm illa, quemadmodum iustior, sic acrior defensio futura sit. siquidem tum à barbaris, apertissimis hostibus, nunc à disertissimis inimicis, & huius potissimum gloriæ cupidis, id est à suis clam præclara hæc dicendi ratio oppugnatur. Est enim non leue genus quoddã hominum, qui eloquentiæ studio tenentur illi quidem, uerum eam non eruditorum hominum arte contineri, sed in quodam ingenij genere uersari statuunt: atque naturam ipsam, qua non repugnante magna se atque præclara omnia assecuturos esse in dicendo confidunt, ita amplexantur, ut locum prope nullum in hac facultate doctrinæ relinquant. unde autem, aut quibus potissimum rationibus, ut ita sentiant, adducuntur? Primum superuacaneum laborem suscipi censent, si, cum sine studio ad summam peruenire eloquentiæ gloriam possint, frustra doctrinæ adiumenta, atque præsidia quærant. deinde

inde, cum multo faciliorem esse naturæ uiam opinentur, artis obscuritatem, ac præceptorum uarietatem, & multitudinem reformidant. postremo, mouentur etiam non nullorum exemplo; qui quanquam nec præcepta ulla didicerunt, nec ea scire curarunt, non minimam tamen in dicendo laudem sunt adepti. Quæ omnia quàm leuia, atque inania sint, decreui uobis, Auditores, hodierno die, quo frequentes, ut soletis, in hunc locum ad intermissa hæc litterarum studia reuocanda conuenistis, ostendere; nimirum ut, in hoc genere non solum quid sequamini, sed etiam quid declinetis, me potissimum auctore, quòd ita uoluistis, habeatis. Ego enim sic statuo, atque hoc quidem, maximis etiam ac sapientissimis uiris auctoribus, confirmo, neminem non modo sine dicendi doctrina, sed ne omni quidem sine sapientia excellere laude ulla eloquentiæ posse. Illud autem satis mirari non possum: tam rudi, atque hebeti quenquam ingenio reperiri, qui, cum totum hoc genus animo complectatur, artem aliquo modo à natura seiungat, atque sola uel natura, uel ratione duce se proficere quidquam ad nominis celebritatẽ posse in hoc studij genere putet; neque idem intelligat, se, dum naturam exornat, artem ipsam, quæ à natura tota profecta est, exornare. Etenim, quid est aliud hæc siue ars, siue studium, siue exercitatio dicendi, quàm collectio quædam, & coaceruatio rerum earum, quas oratores, naturam intuentes, in dicendo suscipiunt? aut, qui demum alij eximiam hanc uim eloquentiæ pepererunt, quàm cum ab initio alij temere, alii consuetudine dicerent, qui, quid

esset,

esset, quare hi aptius, quàm illi, dicerent, obseruarunt? siquidem hæc antiquissima præceptorum omnium ratio fuit, non ut ea secuti homines eloquentiæ laudem assecuti sint, sed ut, quæ sua sponte oratores facerent, ea iudicio delegerint, oratione descripserint, generibus illustrarint, partibus distribuerint. ita non eloquentia ex artificio, sed artificium ex eloquentia fluxit; atque initium quidem dicendi natura, principium artis naturæ obseruatio introduxit. Hoc tam præclaro fundamento iacto, in eodem, ut dixi, rerum genere artem uersari, atque naturam; nunc, quæ deinceps innumerabilia consequantur, quibus mirabiliter augeri, atque ornari ars ipsa possit, attendite. Hoc enim dico, non eundem solum artis effectum esse, atque naturæ, sed multo etiam nobiliorem, & præstantiorem esse, quàm naturæ. quamobrem? quia natura, nisi expoliatur, ac perficiatur ab arte, per se rudis est, & imperfecta. neque enim ea nos tales genuit, ut, eam solam spectantes, cursum uitæ præclare conficere sine ratione, atque doctrina possimus. paruulos tantum in nobis scientiæ excitauit igniculos, atque exiguas quasdam rerum notitias informauit. itaque ars adhibenda fuit, ut ad ea, quæ uix inchoata acceperamus, consequentia exquireret, quoad esset id, quod cupiebamus, effectum. Etenim (ut ad singula ueniamus) quid in paranda domo aut rudius fingi natura potuit, aut arte solertius? illa usum tantum, hæc etiam dignitatem quæsiuit: illa tectum solum, hæc atria quoque, & uestibula fabricauit: illa denique, ut solis, & imbris iniurias arceremus, hæc, ut ibi etiam ali-
qua

qua cum honeſtate, ac delectatione commoraremur, oſtendit. Referte nunc animum ad militarẽ, & oratoriam laudem: profecto reperietis, ut nos, naturam ſecuti, omnem uim, quacunque ope poſſumus, à corpore, à capite, à uita noſtra propulſamus, diuturna autem obſeruatione diligentẽ quandam rationem armorum, telorum, copiarum, atque inſidiarum comparauimus; ſic, quanquam ita facti à natura ſumus, ut & blandiri iis, apud quos dicimus, & rem geſtam narrare, & noſtra confirmare, contraria refutare, & ad extremum deprecari, & conqueri ſponte poſſimus, tamen nos hæc multo acutius, ornatius, ac diligentius, quadam accedente doctrina, eſſe facturos. Adde, quòd tardius opus ſuum natura prodit, ſubſidiis autem rationis inſtructa maturius. quid enim? non ne ualetudinem per ſe quiſque, etiam ſine medicamentis, uel tueri, uel recuperare poteſt? cur autem adhibentur? nempe, ut id fiat celerius. Terra item, uario leguminum genere fœta, fruges ſua ſponte fundit: at quanto citius, ſi aliqua colendi quaſi diſciplina acceſſerit? Quòd ſi in iis, quæ in noſtra poteſtate non ſunt, naturam ipſam, per ſe forte lentam, induſtria incitamus, atque acuimus: profecto multo facilius id faciemus in iis, quæ noſtro prorſus ingenio comparantur. Quid, quòd multa, arte duce, adepti bona ſumus, quibus omnino nobis à natura fuerat interdictum? Etenim maris, atque nauigationis uſum natura immenſo fretorum interuallo nobis intercluſerat, ars aperuit: immanium beſtiarum commoda ſuſtulerat, ars reſtituit: aliarum occultarat, ars indicauit: ſiquidem & naues, & na-

uigandi rationem reperit; & equos, bouesq́. mansuefecit, atque ad usum hominum transtulit; & oues, quarum uillis confectis, atque consertis uestimur, quemadmodum alerentur, ut ex iis fructus cultu, atque curatione nostra perciperemus, edocuit. Ergo, ut apparet, ars necessaria est ita, ut ne admirabilia quidem naturæ bona nobis suppetere sine quadam ratione, atque industria possint. hoc autem uel maxime hinc intelligi in dicendi studio potest. Quis enim sine philosophia, sine dialectica, sine legum, morum, iuris scientia hanc laudem satis callide tueri, atque acute poterit? at hæc non ingenio magis, quàm industria, nec natura potius, quàm doctrina, percepimus. Quid, quòd uitiosam, & mancam sæpe naturam ars, necessariis rebus adiiciendis, redundantibus amputandis, emendat? ut enim segetes fœcundæ, & uberes natura, non solum fruges, uerum etiam herbas edunt infestissimas frugibus: sic feracissima ingenia multa parere, atque inuenire, ad dicendum aut leuia, aut parum utilia, & apta, possunt, quorum, arte magistra, diligens ab oratore delectus habebitur. Neque uero, si quis obtuso forte, ac prauo erit ingenio, id ars non aliquo modo acuet, & corriget; si arido, atque ieiuno, non alet, atque augebit. indicat nobilissimi huius artis doctoris Isocratis peruagata illa sententia: qui cum Ephorum frænis, Theopompum calcaribus egere dixit, quid aliud, quàm, in illo præcipitem concitationem, in hoc lentam tarditatem corrigendam, ac parum rectum eorum ingenium doctrinæ cuiusdam quasi regula dirigendum, intelligi uoluit? Cum ergo ratio eundem,

quem

quem natura, finem intueatur; eundemq́. ſæpe præ ſtantius etiam, quàm ipſa natura, attingat; cumq́. multa bona, quibus nos natura quodam modo ſpo liarat, ipſa ſuppeditet, atque omnino naturam adiuuet, & emendet: profecto, quantum in homines detrimenti inferant, qui tam multa commoda deſpiciunt, irrident, reprehendunt, plane conſtat. Etenim, quid eſt aliud, cur nobis hoc tempore, id eſt tam ſero, natos eſſe lætandum ſit, niſi, ut multa, ab æqualibus noſtris prudēter, & acute in omni doctrinæ genere excogitata, cognoſceremus, quibus eos, qui ſuperiore memoria uixerunt, indiguiſſe non ignoramus? quorum ea uis eſt, is uſus, ut ijs, demum cognitis, uix carere uita hominum poſſe uideatur. An uero ceteris in rebus egregia ueterum hominum inſtituta, & præcepta retinebimus, in hac una tam uaria, & tam multiplici dicendi facultate repudiabimus? cur ergo Ariſtoteles!, cur Cicero, cur alij ſummi uiri tam multa dicendi præcepta litteris, & memoriæ conſignarunt, ſiquidem habitus ipſe naturæ per ſe ſatis ad dicendum ualebat? an, ut onus nobis minime neceſſarium imponerent? non, opinor: ſed ut excellentes inge nio uiros ſubleuarent, hebetes acuerent, inertes excitarent, poſtremo, ut omnes homines, unde ue ram, & ſolidam gloriam quærerent, haberent. non enim omnes eodem præditi ingenio eadem præſtare natura duce poſſunt, quæ arte magiſtra poſſunt. neque enim ingenium omnium eſt idem, at ratio omnibus eſt eadem, quæ doceat, quæ inſtruat, quæ corrigat, quæ in uiam deducat. quamobrem habet hoc ars, ut omnibus aditum ad eximiam laudē patefaciat,

tefaciat: solis uero naturæ copiis instructi aspirare ad eandem non omnes facile possunt. Ego porro ita censeo, aut hoc totum orationis illustrandæ, & cumulandæ studium eloquentiæ ab omnibus repudiandum esse, aut prorsus ab omnibus amplexandum. cur? ne, si qui nulla ad dicendum parati doctrina ueniant, ab iis, qui parati sint, si uel in senatu, uel in foro de rep. uel de re clientis inter se forte contenderint, inertia sua de nobilissimæ gradu uictoriæ depellantur. quamobrem? quia nemo fere non in se habet naturalia quædam ingenij semina; at artificium, non nisi qui diuturno studio quæsiuerunt, adepti sunt. Quo fit, ut, qui artem assumpserint, naturæ bono ne careant; qui naturam afferant, doctrinam, quam contempserint, afferre nullam possint. Sed hoc fortasse leue. quid illud? quàm contemnendum est? neque enim dubium esse potest, quin, si ars una corruet, reliquæ, eodem concussæ motu, subito concidant. sunt enim omnes, præsertim quæ liberales appellãtur, adeo arcto inter se uinculo constrictæ, ut, quemadmodum altera uix sine alterius adminiculo constare, ita nec tolli sine alterius interitu possit. an uero extingui oratoria laus potest, nisi gubernandi, & disserendi ratio simul obscuretur, ac prope obruatur? quarum unius hæc quasi propago esse, alteri quasi ex altera parte respondere existimatur. aut omnino oratoris quisquam studium delere, poetæ relinquere, aut has omnes artes remouere, reliquas constituere poterit? quibus sublatis, profecto incredibiles ingeniorum acies obtundantur necesse est. Etenim ubi industria, qua artes continentur, atque augen-

augentur, obtorpescit, ibi nec ingenium, quod ab ea acuitur, ualere satis potest. cuius si lumen extinguatur; uidete, quem tandem in locum omne hominum genus peruenturum puteris. siquidem humana uita ferro similis est. ut enim ferrum, si exerceas, conteritur, si non exerceas, tamen rubigine pereditur: sic homines exercendo conteruntur, si non exerceantur, inertia, atque torpedine plus detrimenti accipiunt, quàm exercitatione. ut autem socordia naturæ uires infirmat: sic socordiam tollit industria, quæ diuturna consuetudine confirmatur. Est etiam illud diligentissime prouidendũ, ne quid ab hominibus committatur eiusmodi, quo humana natura peccare possit. nam si uel paululum lapsa fuerit, facile, pro sua infirmitate, præcipiti ruina corruet. Hoc autem aptissime consequemur, si nostro quisque ingenio non habenas effuderimus, sed frænum iniecerimus, nec suis fretum uiribus inani efferri insolentia patiemur, uerum honestissimis industriæ carceribus, ueterum summorum uirorum exemplo, continebimus. Quos equidem cum multis aliis de rebus summe laudandos esse cẽseo, tum quòd, cum de se forte gloriosius prædicarent, ingenio nihil, industriæ plurimum tribuebant; illud extenuabant, hanc augebant; illud dissimulabant, hanc præseferebant. Quàm multa naturæ incommoda Demosthenes superasse traditur studio linguæ, uocis, spiritus, motus? quàm multa Cicero? quàm multa alij? quæ præcepta collegisse dicuntur? num, quia ingenio nullo essent? minime uero. eo enim excelluerunt. an quia se solis naturæ opibus admirabiles in dicendo futuros de-

ſperant? ne hoc quidem: cum naturæ habitum prope diuinum ad dicendum attulerint. cur tandem? quia, tardum ac pingue ingenium quàm ualde excitari, atque excoli præceptis, doctrinaq. poſſet intellexerunt; & quia tam lautam, ac tam magnificã oratoris ſupellectilem multo tum maturius, tum etiã facilius ſe paraturos eſſe ratione, & uia, quàm ingenio, & natura, crediderunt. Etenim quis eſt, uel acerrimo ad dicendum ingenio præditus, qui plane ſine lumine aliquo præceptorum rationem poſſet cauſſæ cognoſcendæ uidere, partes eius, ac ſtatus omnes animo comprehendere, argumentandi uim uariam, atque reconditam intelligere? præterea quis, initio captandas eorum, qui audiunt, uoluntates, deinde rem exponendam, poſtea controuerſiam conſtituendam, tum id, quod intendimus, confirmandum, quæ contra dicuntur, refellenda, extrema autẽ oratione, quæ pro nobis ſunt, augenda, quæ pro aduerſario, abijcienda ſine præceptorum doctrina cognouerit? Quæ omnia etſi pariter ab indoctis, & rudibus temere, & ſine ulla ratione fortaſſe fiunt, aptius tamen certe, & callidius à peritis. argumento ſunt ea, quæ de actione, & memoria tradita ſunt: quæ licet maxime propria naturæ ſint, in his tamen excolendis ars, & moderatio quædam etiam adhibetur. nam lingua, uox, latera, uires, animus denique ad memoriam firmus, quæ nobis à natura donantur, præceptis ita & ſtudio conformantur, ut æque multa de his imbuendis, & fingendis, atque de rebus inueniendis, collocandis, & ornandis, ueteres dicendi artifices ſibi præcipienda eſſe ſtatuerint. Quæ cum

ita

ita ſint; reliquum eſt, ut, quod ſecundo loco poſitum erat, de difficultate dicamus. Illud enim crebrioribus, quàm uellem, uocibus audio celebrari, difficile eſſe, oratorem, tam multis, ac tam uariis, quæ didicerit, præceptis occupatum, facile, atque expedite, quod ſentiat, explicare, ac tam multas in partes animum, mentemq. diſtrahere: præſertim uero, cum oratio conformanda ſit non ſolum electione, ſed etiam conſtructione uerborum; cum omnis ratio, unde ad probandum elici aliquid poſſit, aperienda; omnis uis dicendi in eorum, qui audiunt, mentibus aut incitandis, aut reflectendis exprimenda; omnia denique hæc, ut res, ut tempus, ut locus poſtulet, diſpenſanda, atque tractanda ſint. Ego uero hoc non difficile ſolum eſſe, ſed ne omnino quidem fieri poſſe puto, ſi quis tum plane oratorie loqui uelit, cum præceptis oratoriis eſt inſtruendus; aut ſi quis tum denique, cum dicit, præcepta artis mente peruoluat. Nam, ſicut in legendo, ſi quis litteras, uoceſq. ſingulas ſecum perpendat, cum legit, is ne ſyllabam quidem ſcite pronuntiare poſſit; ſin autem ante in ſingulis litteris cognoſcendis elaborarit, deinde, con iungendis litteris, ſyllabas compararit; primo quidem tardius leget, deinde conſuetudine paulatim expeditam quandam, ac profluentem legendi celeritatem adipiſcetur: ſic in hoc ſtudio, ſi quis eodem tempore, quo præcepta perdiſcit, ſe præclare, ac ſcienter eſſe dicturum exiſtimet, uehementer errat: ſin autem ea, quæ multo ante ſtudio, atque doctrina perceperit, diuturno poſt uſu, atque exercitatione tractarit, eam facultatem profecto conſe-

quetur,

quetur, ut quacunque de re facile dicere, nulla prope artis habita ratione, ſed non ſine ſummo tamen artificio poſſit. ſi autem grammaticum non miramur, quòd facile recte loquatur, nec genera, & caſus in dicendo intueatur, quòd exercitatione effecit, ut facile non congruenti ſolum, ſed interdum etiam ornata locutione utatur; nec cytharœdum, quòd, cum manum mouet, ad numeros proportionum, & fidium animum non intendat, quia, ex habitu iam longa tractatione corroborato, omnes digitos ita profert, ut nunquam, cum uelit neten pulſare, hypaten pulſet: nunc quid miremur oratores, ubi diu, multumq́. uerſati in dicendi ſtudio fuerint, apte & diſerte nõ magno negotio poſſe dicere? Cur igitur homines prauam hanc opinionem mentibus imbiberunt? Quia pauci ab ineunte adoleſcentia dicendi copiæ ſtudent. ubi uero iam ætate corroborata fuerint, & ad honores petendos, aut ad cauſſas agendas animum applicuerint; tum, cum intelligunt, quantum ad gratiam, quantum ad opes, quantum ad gloriam eloquẽtia ualeat, ad hæc ſtudia uel inuiti ſe conferunt; & eodem die geſtum diſcere, atque in ſcenam prodire uolunt. ſin autem magiſtrum dicendi forte quempiam audiant; tum ab eo, quæ ne multis quidem annis penitus cognoſci poſſunt, uno ſtatim die haurire omnia cupiunt. Quod ubi minus ex ſententia ceſſit; tum, tota dicendi arte in perpetuum deplorata, ſuo cuique ingenio laborandum, ſuis nitendum uiribus eſſe, forum, non ludum, frequentari oportere contendunt. Summo labore eloquentia paritur? merito. ut enim quidque præſtantiſſimum, ita maximis uigiliis

giliis comparatur. Ne longius abeam, quid est uirtute, & gloria præstabilius? atqui, uirtutem per labores iter facere, summi quondam poetæ fictis fabulis prodiderunt; ijdemq. etiam laborem gloriæ parentem appellarunt. Neque uero imperite alij quidam, qui bona hominibus omnia à diis immortalibus nullo alio, nisi laborum nostrorum, pretio uendi affirmarunt. nos tamen, his contemptis præceptis, difficultatis patrocinio segnitiem præteximus. neque enim sapientiam ipsam per se, nec quia res honesta, atque omnium pulcherrima sit, sed ad uilem usum, & sordidum quæstum expetimus. contra ueteres omni laude cumulatissimi. Demosthenem enim tanto studio doctrinæ flagrasse ferunt, ut etiam doleret, si quando opificum antelucana forte uictus esset industria. scilicet uir ille summus ægre ferebat, se, qui opus immortale tractaret, somnum capere, fabris ipsis ad rem uilissimam excitatis. Plato etiam, qui uir dij immortales? somnum nimiũ & animis, & corporibus obesse, uigiliam ei, qui & uitæ, & sapientiæ cupidus esset, aptissimam esse censebat. atque eundem etiam Platonem accepimus tanta industria in discendo fuisse, ut disciplinis, quas eruditissimæ Athenæ præstare poterant, non contentus, ad Pythagoram magistrum, tum in Italia ingenij, doctrinæ, sapientiæ gloria florentissimum, nauigarit, ac Aegyptiorum sacerdotes adierit, & eorum arcana perdidicerit. Pythagoras autem ipse non Aegyptiorum solum, sed etiam Persarum regionem perlustrarat, & Cretam, ac Lacedæmona, ac sicubi quid esset, quod disci posset, eò penetrarat. Quos uiros omnes potius, quàm

eos,

eos, qui nunc iſta proferunt, cenſeo eſſe audiendos, neque laborẽ ullum, in tam amplis præſertim præmiis, quæ eloquenti uiro in libera ciuitate propoſita ſunt, recuſandum, uerum tanto alacrius optimo cuique adoleſcenti ad tantæ ſpem gloriæ ſuſcipi. Neque uero me paucorum quorundam, quos iſti ſine ſtudio, ac ſine doctrina admirabiles oratores extitiſſe commemorant, exempla mouent. Ego enim ſic exiſtimo, Auditores, aut eos ipſos, ſi quid modo in dicendo potuerint, ne artis quidem penitus expertes fuiſſe, uerum eam, ut nimis fortaſſe in hac ciuitate ſuſpectam, callide occultaſſe; (fuit enim hæc quondam magnorum etiam oratorum ratio, ut eo probabiliorem fore orationem putarent ſuam, quo minora artis adiumenta quæſiſſe exiſtimarentur) aut certe, ſi ad diuinum eorum ingenium doctrinæ conformatio aliqua, & præceptorum acceſſiſſet, multo ipſos fuiſſe admirabiliores, & præſtantiores futuros. Quanquam ne ſi unus quidem, aut alter eo fuit ingenio, ut ſine aliquo ſtudio, naturæ ipſius habitu prope diuino, per ſe ipſi eloquentes extiterint; propterea ueſtigiis illorum potius inſiſtendum eſſe cenſeo, quàm eorum, qui innumerabiles, ſubſidiis artis fulti, incredibili dicendi gloria excelluerunt. Quamobrem hoc quidem conſilij omnibus, qui eloquentiæ laude ducuntur, adoleſcentibus dederim, quorum incredibilem prope numerum in hac glorioſiſſima ciuitate eſſe intelligo: ne ſuo nimium ingenio freti, artem, quæ naturam, ut dixi, partim imitando, partim adiuuando, partim corrigendo, partim grauiores artes aſſumendo, locupletat, aſpernentur, ac reſpuant, quæ cum

in

in ueterum ſummorum oratorum imitatione, tum in præſtantium rhetorum aſſidua lectione uerſatur, neque difficultate, quæ huic ſtudio propoſita eſſe dicatur, ulla deterreantur.

Hæc mea hoc toto de genere ſententia eſt, Auditores, quam hodierno die, ut uos ad hanc laudem ſtudioſe perſequendam pro meo officio cohortarer, tanquam perpetuæ meæ erga uos uoluntatis indicem, teſtemq́. expoſui quàm planiſſime, & quàm breuiſſime potui. Equidem fateor me exigui huius laboris mei fructum maximum percepiſſe, quòd me, hæc ſtudia iam per annos quattuor acerrime defendentem, diligenter audiſtis. Etenim primum eloquentiæ uim, atque uſum ueriſſimis, atque ornatiſſimis laudibus extuli: deinde eos, qui, ingenij, & rerum deſperatione debilitati, ad laudem ueterum peruenire cum in omni, tum in hoc maxime ſtudio ſe poſſe diffiderent, confirmaui, atque ad ſpem ſummæ gloriæ incitaui: tum, qui, rerum ſtudio delectati, barbariem orationis affectarent, elegantiam dicendi uituperarent, fregi, atque abieci: nunc autem demum inteſtinas etiam noſtrorum inſidias patefeci, atque occultam quaſi quandam contra eloquentiam coniurationem indicaui. Hoc idem, dum licuerit, in perpetuum faciam: neque reprehenſionem ullam uerebor, dum in his ſtudiis non tam interpretatione mea illuſtrandis, quàm ab iniquorum obtrectatione defendendis elaborabo. me enim cum ueritatis, tum ueſtræ etiam gloriæ ſtudium incitat; quos omnes cum aliis ueræ laudis inſignibus, tum eloquentia maxime ornatos eſſe ualde cupio. Magnum enim ſemper fuit, atque erit omni

liberæ ciuitati eloquentia decus: maximum autem huic reip. quòd in hac sola prope apud homines his temporibus ueræ, & germanæ uestigia libertatis appareant. Est autem æquum, qui Romanæ in Italia libertatis honestissimam hereditatem creuerunt, eosdem etiam eius comitis, & sociæ eloquentiæ creuisse, atque utriusque rei patrocinium pari studio, ac diligentia custodire. libertatis autem, & eloquentiæ summus fructus est gloria: quam quidē uos aut nullo modo, aut certe perpetuo studio, atque labore uestro magnam in hac rep. consequemini. quod utinam aliquando, pro singulari mea erga uos, atque istam ciuitatem caritate, aut me hāc scholam obtinente, aut certe uiuente, contingat.

Habita Venetijs, M. D. LV.

CAROLI SIGONII
DE LATINAE LINGVAE
VSV RETINENDO
ORATIO QVINTA.

QVEMADMODVM antea, quàm diu à uobis abfui, Auditores, nihil me triſtius, nihil miſerius, extitiſſe confiteor, quòd, quàm incommoda ualetudine laborantem, quàm de ſua ſalute ſolicitam optime de me meritam ciuitatem reliquiſſem, mecum ſæpiſſime cogitabam: ſic hodierno die, cum uos eoſdem, id quod ego perpetuis interea uotis, ac precibus à Deo abſens poſtulaueram, ſummo pe riculo prorſus emerſiſſe uideo; cum tanta animi uo luptate afficior, quanta percipi ab homine poteſt maxima; tum uero Deo ipſi immortales gratias ago, qui hanc remp. ad ſalutem, & dignitatem totius Italiæ, uos ad huius reip. decus, atque præſidium, me ipſum ueſtris, quibus ſemper conſului, commodis incolumem conſeruarit. Etenim hæc omnium hominum conſtans opinio eſt, eas Venetæ ciuitatis opes, eam Veneti imperij magnitudinem eſſe, ut huius demum unius urbis ſtatu uniuerſæ Ita liæ incolumitas, atque amplitudo nitatur: neque uero poſſit ullum hæc reſp. detrimentum accipere, quo non eodem omnes penitus ciuitates Italiæ cõflictentur. ueſtra autem uirtus, uel è præſtanti maio rum hauſta nobilitate, uel liberali parentum confirmata inſtitutione, tanta eſt, ut hæc ciuitas magnam præſidij, dignitatiſq́. ſuæ ſpem in uobis col-

locare, si diu uita suppeditauerit, iure possit. Nam de me ipso hoc possum confirmare, me, ut ante ad tristissimum quenque de hac ciuitate nuntium inge muerim, atque imminentem eius sæpe calamitatem absens defleuerim, ita ut me ipsum demens sæpe reprehenderem, qui non in quemcunque casum uobiscum remansissem, sic nunc meum consilium uehementer probare, qui me uestris omnium commodis, ac publicæ huius urbis utilitati reseruarim, ac mihi ipsi, quando ceteris tum non possem, quacunque ratione prospexerim. Quamobrem si præcipuo Dei munere suam aliquando huic ciuitati salubritatem, egregia magistratuum diligentia pristinam urbi faciem, admirabili senatus constantia omnibus Italiæ populis antiquam spem salutis, & incolumitatis restitutam uidemus: & nos etiam, quantum est situm in nobis, huic urbi uetera dignitatis insignia, intermissa hæc litterarum studia reuocantes, prompto animo reddamus. Quod ipsum haud difficile factu opinor, si uos & pristinæ uestræ uirtutis, atque harum, quas nos profitemur, litterarum, & fructus, & dignitatis memineritis. Quibus de rebus cum sæpe aliàs disseruerim, nullum certe hoc tempore uerbum facerem, nisi me nouorum quorundam hominum ratio, quos iam nimium multos esse sentio, ad hanc orationem adduceret. Sunt enim, qui, uel ingenio suo diffisi, uel laboris magnitudine fortasse deterriti, hoc tempore in nostro hoc litterarum curriculo ita uersantur, ut nouam hanc uulgarem, quam uocamus, linguam unam amplectantur, latinam illam ueterem penitus aspernentur. quos ego quia perniciosa, & falsa

duci opinione censeo; ac, sua illi non mediocri auctoritate egregia uestra ne remorentur studia, ualde, ut debeo, pertimesco; nihil alienum me facturum esse arbitratus sum, si hodierno die, quo mihi languentes uestri ex superiore studiorum intermissione animi sollemni cohortatione sunt excitandi, quid hac tota de ratione sentiam, uobis breuiter aperirem, atque, illorum refutata sententia, uos ad linguæ Latinæ usum non retinendum solum, sed parandum etiam inflammarem. Primum igitur illud satis constat, omnibus antiquo naturæ concessu datum esse hominibus, ut sensa animi sui uerbis eloqui, atque oratione exprimere possent. sed factum est tamen nescio quo modo, ut mens omnibus tributa sit eadem, oratio uero non eadem. Etenim ut non eodem modo nunc Itali loquuntur, atque Galli, nec Hispani, atque Germani, nec hi omnes, atque reliqui Europæ populi: sic nec easdem uoces quondam Phœnices usurparunt, atque Aegyptij, Chaldæi, Græci, atque Latini. Neque uero hæc linguarum tanta uarietas, ac dissimilitudo uniuersas solum inter se prouincias, sed partes etiam ipsas prouinciarum inuasit: ut quemadmodum non nulla hoc tempore est in Italicis etiam uocibus differentia, sic tum eadem esset in Græcis. unde tanta est uel ad uitæ usum, uel ad scientiæ fructum exorta difficultas, ut, qui in rebus uel agendis, uel intelligendis excellere uelit, uix una, aut duabus linguis esse contentus possit. si qui autem aliqua loquendi unquam gloria floruerunt, ij profecto Græci, ac Latini fuerunt. hoc cum annalium ueterum monumenta testantur, sum

ex orationibus etiam, & scriptis eorum ornatissimis intelligi potest. Ac Græci quidem, ut otio, studioq., sic doctrina, & eloquentia abundarunt. Latinos autem rei militaris primum, deinde dicendi, atque intelligendi studium occupauit. sed tamen, ut ex fonte riuus, sic ex Græcorum oratione Latina fluxit oratio; non tam apparata illa quidem, ac diues, sed grandis tamen,& ornata, & ad, quidquid uelles, significandum aptissima. atque hæc quidem stante rep. & uigente imperio ita floruit, ut non Romæ solum, sed in tota Italia Latine omnes uulgo ita loquerentur, ut eos sono uocis fortasse, uerbis quidem certe uix internosceres. itaque, cum Græcorum exemplo Romani homines orationi suæ locupletandæ,atque excolendæ animum adiecissent; incredibile est, quàm breui, quantam illi ubertatem, quantum nitoris attulerint, quàm bonos oratores, nobiles poetas, egregios rerum gestarum scriptores nobis imitandos reliquerint. Postea, Romano iam labente imperio, atque oppressa sæpius impetu barbarorum Italia,Latino sermoni uulgaris hic noster successit: qui corruptus pronuntiatione, atque admistis fortasse aliquot etiam barbarorum uocibus, totus primum, aut magna ex parte Latinus fuit; deinde, ut ab uetere tot sæculorum usu magis, magisq. recessit, sic paulatim propriæ uenustatis, & gratiæ plus adeptus, inops tamen uerborum ita creuit,ut,quantum Romani homines à Græcis, tantum nos, ac multo etiam magis à ueteribus Latinis diuitijs orationis, & uerborum non copia solum, uerum etiam splendore uincamur. Tum uero cum nostri etiam orationis suæ apparandæ, ac quasi

quaſi faciendæ nõ mediocri ſtudio flagrare cœpiſſent, huic linguæ ornatum illum omnem, et eam auctoritatem, qua nunc quidem eſt prædita, pepererunt. Nam & ipſi ſcripta aliquot reliquerũt, quæ tum ingenij, tum doctrinæ elegantiam non exiguã præſeferant, & poſſint etiam (ſuum enim cuique libenter tribuo) cum aliquot ex ueteribus, uel eruditionis, uel acuminis gloria, comparari. Ac neſcio, an unquam alias uehementius hoc ſtudium, quàm hac ætate, cultum, & celebratum ſit. ſed ita multos in eo uideas elaborare, non ut, quemadmodum priores illi, quorum nunc etiam ingenium & induſtriam admiramur, ex Latinæ linguæ copiis ad hanc ditandam aliquid aſſumant, ſed, illa contempta, nullam aliunde, quàm à ſe ipſis, petendam opem exiſtiment. Quorum quàm irridendum, explodendumq. conſilium ſit, facile unicuique liceat intueri, qui modo, quibus illi rationibus in hanc ſententiã adduci poſſint, cognouerit. quid enim? utilitate ne huius linguæ trahimur, an dignitate? his enim potiſſimum rebus omnes actiones noſtras metimur, atque dirigimus. Quis eſt autem tam ignarus rerum, qui ſe fructus uberiores ex huius orationis ſtudio, quàm ex illius, percipere poſſe confidat? Etenim quàm multa ſunt Latinis conſignata litteris, quæ non ſunt noſtris? aut quæ noſtris his prodita ſunt, quæ non eadem multo meliora ſint Latinis? poetas habemus aliquot non inelegantes, annalium ſcriptores fortaſſe tolerabiles. fateor: at oratores, philoſophos, & reliquarum artium magiſtros pene nullos. Ergo qui huius unius linguæ ſtudio delectabitur, carebit cognitione oratorum,

care-

carebit philoſophorum, carebit hiſtoricorum, carebit omnium ferme rerum, quibus humanæ uitæ ratio continetur. nec illa ſolum incommoda ſubibit, in quæ, qui quondam apud Romanos, Græcis neglectis litteris, totos ſe Latinis abdiderunt, inciderunt, ſed eo etiam grauiora, atque maiora, quo minora ad uiuendum, & intelligendum ex his, quã ex illis, ſuppeditari nobis adiumẽta poſſunt. Quanquam quis unquam Romanus tam Græcas deſpexit litteras, quàm hi noſtri Latinas? remp. illi quidem litteris, rem militarem forenſi, actionem eruditioni, bellum paci præferebant. at, ſi ad regendam ciuitatem doctrina dirigenda, ſi ad remp. tractandã præcepta diſciplinæ paranda eſſent, ex Græcorum ea fontibus, è quibus emanaſſent, ſine dubio haurienda eſſe cõfitebantur. Itaque, poſtquam Romæ ab externis bellis quies eſſe cœpit, nec inteſtinis reſp. ſeditionibus laborauit, Græcorum artes coli ab omnibus, & non negligi ſtudia litterarum cœpta ſunt. adeo ut M. ille Cato, ille inquam, qui Græcas ab ineunte ætate litteras perpetuo exagitauerat, atque oderat, eaſdem ſenex laudauerit etiam, ſtudioſeq. didicerit. quid fecerint deinde ceteri, cum exempla in medio ſint pene innumerabilia, dictu ſuperuacaneum puto. diſcebant enim tum uulgo homines Græcas litteras ita fere, ut nos nunc Latinas, quòd, quantum cum ad dicendum, tum ad agendum ualerent, non ignorarent. quid nunc noſtri? tantum uel ingenio, uel fortunæ tribuunt ſuæ, ut antiquiores omnes artes, tanquam peregrinas, & nihil ad ſe pertinentes, contemnant. contemnant? immo uero pro nihilo habendas

putent. quasi uero, si otium ad hæc alenda studia postulandũ sit, non tanta pax huic ciuitati adsit, quanta à dijs immortalibus optari possit, tanta quies, quanta ne fortasse quidem unquam in libera, opibusq́. firma ciuitate extiterit. Sed uidete quæso, quid inter nos, & sapientissimos illos, ueteres Græcos intersit, ac quantum huius sæculi mores à prisca illa industria, & probitate defecerint. Illi, cum in ea terra orti essent, quæ bonas omnes artes procreasset, aluisset, ornasset; tamen, ut occultiora quædam scientiæ sibi ignota mysteria discerent, alienas etiam linguas, & nihil ad se attinentes, sibi cognoscendas putarunt: nos Latinam linguam, huius nostræ non parentem solum, sed nutricem etiã, dij immortales, atque magistram, ingrati auersamur, & fugimus. illi uias omnes scientiæ, quas potuerunt, indagarunt, atque inuentas nobis accurate demonstrarunt: nos, omni ad cognitionem aditu obstructo, quæcunque possumus desidia, atque inertiæ patrocinia comparamus. Sed contemnamus Græcos, irrideamus Romanos: illorum auctoritatem cum libertate euanuisse, horum grauitatem cum imperio obsoleuisse dicamus: quid? patrum, maiorumq́. uestrorum institutum, eorum, qui hæc ex minimis tanta fecerunt, num cui tandem pro nihilo habendum uidetur? illi uero cum uniuersis prope terrarum gẽtibus nobilissimam bonarum omnium artium, & linguarum quasi officinam in suo imperio aperuissent, nullos certe huius recentioris linguæ doctores accersiuerunt, cum aliarum omnium magistros non minimis etiam præmiis quamplurimos aduocarent. cur ita? quia gra-

uiſſimos uiros, atque omnium ſine dubio pruden-tiſſimos non fugiebat, fruſtra in ea re, quæ nullum ad uitam inſtituendam momentum haberet, operam collocari. Vulgaria autem hæc, quæ nos tanti facimus, monumenta eiuſmodi eſſe illi iudicabant, ut aut ad deprauandas potius, quàm conformandas iuuenum mentes ualerent, aut certe, ſi quid oportunitatis afferrent, facile ab omnibus percipi, uel mediocri ſtudio, poſſent. Hic eſt igitur fructus unus uberrimus, poſſe, quæ plurima Latinis litteris præcepta diſciplinæ traduntur, cognoſcere, ad uitam, ad mores, ad remp. ad familiam, ad Dei, & naturæ cognitionem, ad omnem denique humanitatem pertinentia, quæ uulgaribus his noſtris uel nulla continentur, uel certe cum Latinis nullo pacto conferenda. Sequitur alter ille, qui non in intelligendo, ſed in ſcribendo poſitus eſt. nam qui ſuam ad Latine ſcribendum induſtriam conferunt, ij ea lingua ſenſus expromunt ſuos, quæ, cum & bonorum uerborum abundantia præſtet, & pluribus nationibus nota ſit, maiora etiam hominum generi afferre adiumenta poteſt. Nam noſtra quidem lingua, ſi uere iudicandum eſt, multis in locis hæret, & nimia quadam ſæpe paupertate uerborum laborat. contra Latinæ hæſitantiam fere nullam, immo luxurioſam, & redundantem ſupellectilem, ſi cum hac conferatur, animaduertas. Atque hæc etiā Italiæ tantum exiguis ſane finibus terminatur, illa in omnibus prope gētibus intelligitur. quod quanti faciendum ſit, declarant apud Romanos, qui quondam res Romanas Græcis litteris, ut pluribus eſſent cognitæ hominibus, tradiderunt. egregie.

eſt enim inſita naturalis quædam in hominibus gloriæ cupiditas, ac ſitis, ne in ſapiente quidem, ut ego arbitror, reprehendenda. cuius gratia quàm multos, dij immortales, & quàm graues labores in omni difficillimarum artium genere ſuſtinemus? ut nomen noſtrum, quod per ſe obſcurum eſſet, honeſta multorum prædicatione illuſtretur, quæq. laudes noſtræ, quantæq. fuerint, pateat quamplurimis. Neque uero nos ſolum, qui ſcribendi ſtudio detinemur, noſtra ad omnes peruenire ingenij monumenta cupimus, ſed etiam ij, quorum à nobis facta memoriæ litterarum produntur, quæ ipſi ſapienter, fortiter, clementerq. fecerunt, longinquas ad regiones, &, ſi fieri poſſit, in ultimas terras tranſportari, & ab omnibus cognoſci uolunt. quod idem in leuioribus etiam ſtudiis accidit, ut nemo uehementius illi arti ſtudere uelit, quæ patriis contenta finibus incolas tantum utilitate afficiat, ſed quæ cum artificis laude ad alienos tranſlata, omnibus eſſe gentibus admirationi, adiumentoq. poſſit. Ergo illi, quorum uirtus, quia conſecrata litteris à nobis eſt, in æternum permanebit, omnium gentium prædicationem, laudemq. deſiderant: nos, qui eorum facta ſcriptis in perpetuum propagamus, hac exigua Italorum hominum uoce contenti, nobilia Gallorum, Hiſpanorum, Germanorumq., quibus linguæ noſtræ ratio obſcura eſt, præconia reſpuemus? manuum hi, & corporis fragilia opera omnibus nationibus patere cupiunt: nos præclara hæc animi, atque ingenij monumenta noſtris tantum hominibus nota eſſe patiemur? uidete, ne, ut illis magnum honeſtatis incitamen-

tum eſt, hoc ſperare, ſic nobis, idem non optare, flagitium ſit. Neque enim audiendæ ſunt quorundam hominum uoces, qui ſe Romanorum perſequi ueſtigia dicunt, qui Græcis litteris ideo ſtuduerunt, ut inde præcepta ſcientiæ elicerent, Latinis uero, ut, quæ à Græcis accepiſſent, memoriæ, ac poſteritati mandarent. cur autem non audiendæ? quia non horum temporum eadem, quæ illorum, ratio eſt. Romani enim cum longe, lateq. dominarentur, ea ſpe duci ad ſcribendum Latine poterant, fore aliquando, ut, propter imperij amplitudinem, ac reip. maieſtatem, ab omnibus ijs, quos in fide plurimos haberent, ſcripta ſua cognoſcerentur, atque ut antea extra Italiam arma, ſic etiam orationem efferrent, eamq. trans alpes, atque trans maria in omnes omnium ſociorum prouincias, id eſt ad ſola terrarum ultima deferrent. Italis autem hoc tempore, tantum abeſt, ut ſpes ulla eiuſmodi ſit oblata, ut illud potius extimeſcendum ſit, ne, cum magna pars Italiæ ab exteris gentibus teneatur, & quotidie noui alienigenarum in hanc regionem impetus timeantur, noſtra hæc demum loquendi formula uel funditus deleatur, uel certe, peregrinis acceptis uocibus, aliqua ex parte corrumpatur. id quod quàm facile poſſit euenire, niſi hæc reſp. in qua una hoc tempore expreſſa antiquæ maieſtatis imago cernitur, ipſam una cum Italiæ libertate pro ſua cõſuetudine tueatur, nemo non intelligit. peperit enim eloquentiam libertas, aluit, cuſtodiuit: quam eandem ſeruitus extinxit, conſumpſit, ac diſſipauit. Teſtes ſunt Græciæ ciuitates, teſtis eſt ipſa Roma, in quibus dicendi ſtudium,

dium, quod cum libertate floruerat, cum seruitute exaruit. Quid ergo? dicet aliquis: an hæc lingua relinquenda, quæ nostra est, quam non ex libris accepimus, sed à natura arripuimus, non à magistro didicimus, sed à nutrice hausimus, non in scholis percepimus, sed in cunis cũ lacte ebibimus: illa sola retinenda, quæ aliena est, quæ sexcentis è chartis, & cõmentariis, & præceptionibus petenda est? Nõ ego id statuo. neque uero id pugno, ut hanc linguam radicitus ex communi usu euellam; præsertim uero qui & ipse nõ nihil in hoc genere aliquando studij posuerim, atque aliis multis, ut idem facerent, auctor fuerim: uerum illud contendo, ne Latinam linguam, quam tot sæcula fouerunt, nos de sinu eijciamus, hanc uero unam uulgarem, tanquam filiolam, in delicijs habentes ornandam, & colẽdam perpetuo quodam studio iudicemus. detur utrique, quod utrique debetur. Placet sermonem nostrum ab inopia uindicari? recte placet. non enim ego uoluntatem reprehendo, sed iudicium in uoluntate desidero. Confugiat hæc lingua recentior ad illam ueterem, quasi parentem suam. Vult locupletari? inde opes accipiat. sapere? inde prudentiam hauriat. exornari? inde pigmenta colligat, & artem discat illustrandi. denique, si fructũ quærit, præstantiores ab ea fructus, quàm à se ipsa, expectet. Neque enim hoc tempore adeo Latinæ linguæ studium intermissum est, ut penitus interciderit. immo retinetur, & celebratur adhuc à multis: quiq. in scribendo aliqua cum ingenii laude uersantur, non solum non uulgo despiciuntur, sed præmiis quoque nõ mediocribus inuitantur. Ne-

que

que uero, dum hic rerum ſtatus extiterit, dum hic mos, atque hæc conſuetudo permanſerit, deſperandum eſt, quin ampliora ſemper illis, quàm his, ſint præmia conſtituta. ut ingenioſo, & ſolerti adoleſcenti aut utraque ſtudiorũ uia ſit ineunda; quod & fieri poteſt, & me non improbante fiet: aut, ſi alterutra, eam ingredi certe præſtantius ſit, quæ ſibi, & ceteris plus dignitatis allatura uideatur. Nam quòd rei difficultatem prætendunt quidam, primũ miror, difficile uideri quidquam poſſe, quod cum alij hac ætate, tum in hac potiſſimum ciuitate multi fecerunt, ut in utroque ſcribendi genere ita excellerent, ut in altero cum ueteribus iam facile compararentur, in altero etiam contendere uiderentur. deinde, ſi difficile eſt, quod concedi tamen poteſt; non ad hominum ingenia retardanda, ſed ad eadem incitanda ualere debet iſta difficultas: cum illud ſatis conſtet, ut quidque non facillimum eſt, ſic idẽ, quia rariſſimum ſit, maxima æſtimatione digniſſimum eſſe, atque omnino eximiam laudem paucis ſemper in omni ſtudij genere patuiſſe. qui autem in utraque ſcribendi ratione elaborarit, haud parem, meo iudicio, propoſitam habet apud homines nominis, & gloriæ commendationem. Nam qui Latine ſcripſerit, ſi ad laudem antiquorum, non dico, peruenerit, ſed uſque eò acceſſerit, ut longiſſime non diſtet, is, quia cum paucis id fecerit, ſatis magnum ex labore ſuo fructum ad memoriam immortalitatis adeptus erit. qui autẽ in patrio ſermone ſe exercuerit, idem, quia nemo eſt, qui, quæ uelit, patria oratione non exprimat, ac, ſi mediocre ſtudium afferat, facile non recte ſolum, ſed etiã

or-

ornate dicendi facultatem consequi possit; quæ propria, maximeq. solida laus esset, eam cum multis aliis communicatam extenuabit, ac tanquam in frusta concidet. Neque enim, si dignitatis demum utriusque linguæ sit contentio facienda, quenquã tam aut alienæ gloriæ inuidum, aut studiosum suæ futurum arbitror, qũi non illam huic longe amplitudine, & grauitate anteponat, præsertim cum idẽ intelligat, illam per multa sæcula imperasse, hanc fere iam per plurima paruisse; illam leges, ac iura bellicosissimo, ac potentissimo populo Romano, atque omnibus fere terrarum gentibus dedisse, hãc nihil dum, nisi quotidiana quædam colloquendi, & contrahendi uocabula inuenisse: ut hæc quidem despicienda minime sit, quia nostræ, quæcunque est, conditionis est socia, illa uero, quia tanti parens imperij fuerit, etiam ueneranda uideatur. Tenete igitur antiquam Latinæ linguæ possessionem nobilissimi adolescentes, atque in hoc studium toto pectore, ut instituistis, incumbite: ne ad exteros, ut iam imperij, sic linguæ Romanorum gloria transferatur. Neque enim ulla alia uel pristinæ libertatis, uel antiqui decoris, uel ueteris dignitatis Italiæ extant uestigia, quàm honestissimum eius linguæ, qua quondam uniuerso terrarum orbi iura præscripta sunt, patrimonium. quod ipsum non diligenter custodire, inertiæ culpa, custoditum dissipare, profligatæ cuiusdam socordiæ uitium esset. Hoc cum omnibus Italiæ populis merito faciendũ est, tum maxime huic ciuitati, cuius unius opes Italia dubiis in rebus intuetur, & patere sibi quasi portum in aduersa tempestate tutissimum existimat.

Res

Res autem in eum adducta locum est, ut, qui Latinæ linguæ studium retinuerit, is uniuersum nomen Latinum, quod iam nimis angusto spatio contractum est, atque antiquam eius imperij gloriam conseruasse, proptereaq. summis litterarum præconiis exornandus esse uideatur. Hoc tempore præclara urbs Roma, atque aurea quondam illa Rostra, qui fuit ornatissimus olim ostentandæ eloquentiæ locus, se huic ciuitati commendant, ac tradunt. uestrum est efficere, ut, quemadmodum urbs ipsa, grauissimis sæpe bellis oppressa, salutis opera à maioribus uestris implorauit, sic eadem linguæ suæ, quæ amisit, ornamenta, uestra diligentia, curaq. recuperet. quam quidem ad rem etsi meæ quàm tenues, quàm infirmæ sint opes, intelligo: tamen pro perpetua mea, & constanti erga uos fide, ac beneuolentia, quidquid in hoc munere præstare possum, libenter id polliceor totum, ac defero. Me uobis & mea uoluntas, & uero etiam beneficia uestra ita obstrinxerunt, ut, qui uelit, eodem me in hoc studii genere uel duce, uel socio facile uti pro arbitrio possit.

Habita Venetiis, M. D. LVI.

CAROLI SIGONII
DE LAVDIBVS HISTORIAE
ORATIO SEXTA.

CVM ALIAE res, Auditores, maiorum ueſtrorum ſingularem ſapientiam declarant, tum hoc in primis, quòd hæc uobis præclara litterarum ſtudia quotannis intermittenda cenſuerunt. nimirum intelligebant prudentiſſimi uiri, uel corporis, uel animi uires ut perpetua contentione debilitari, ac frangi, ſic, conceſſa quiete, refici uehementer, & confirmari. quod cum ita eſſe & multorum exemplo ſæpe cognouerim, & in me ipſo aliquando ſenſerim: gauderem equidem ueſtra cauſſa, quorum ſtudiis mirifice faueo, atque etiam, quoad poſſum, conſulo, ſi modo, quantum ad ingenia ueſtra, tantundem acceſſiſſe ad uoluntatem exiſtimarem. ſed quoniam, ut ſæpe uoluntas ab ingenio, ſic ingenium à uoluntate deſtituitur, coniuncta uero aditũ ad æternam gloriam patefaciunt: propterea, quod à me uel ea perſona, quam ſuſcepi, uel ætas ueſtra poſtulare uidetur, id faciam, ut cum harum artium, quas colitis, aliqua laude grauiſſimam cohortationem ad uos excitandos, & ad hæc honeſtiſſima ſubſellia celebranda coniungam. Quanquam me peruerſa imperitorum quorundam hominum conſuetudo ualde perturbat: quos ad optima quæque nullo diſcrimine uituperanda paratos, ubi nos de uobis ad litteras, id eſt ad ſummum decus, incitandis uerba eſſe facturos exaudiunt, animaduertere facile poſſis, uniuerſam hanc noſtram induſtriam

continuo faſtidire, atque omnia potius, quàm id, quo de agimus, approbare. Quibus quidem quoniam à me ſatisfieri omnibus nec poſſe uideo, neque neceſſe admodum eſſe intelligo; quò me inſtituti, atque officij mei ratio trahit, eò me dabo, ſcilicet, ut in hoc munere gerendo non ad aliorum opinionem, neque ad meam ambitionem, ſed ad ueſtram utilitatem omnia referam; neque ab iis litteris, quas me hoc loco, atque in hoc ornatiſſimo iuuentutis conſeſſu profiteri ſenatus uoluit, uel tuendis, uel ornandis ulla ratione diſcedam. id quod cum faciam, iure quodam meo me facere arbitrabor. Etenim, ſi cuique artifici, excitandæ opinionis cauſſa, præclara quædam licet de ſuo artificio profiteri: quanto id nobis concedi iuſtius eſt, à quibus etiam ars ipſa expectationis commouendæ, & quaſi audientiæ faciendæ petenda eſt? Quamobrem cũ hoc ſtudium in tres potiſſimum partes, ueterum omnium conſenſione, diſtributum ſit, quorum una oratorum, altera poetarum, tertia hiſtoricorũ explicationem continet; cumq. duæ ſuperiores à me hoc quinquennio tractatæ ſatis, ac perpurgatæ uideantur: tertiam hoc anno, quam nondum attigi, ad eas adiungendam, eiusq. ſtudij præſtantiam, ut ueſtras aliqua cupiditate mentes incenderem, oſtendendam putaui. Magnum profecto illud eſt, quod profiteor, Auditores, ac neſcio an dicam maximum, tantæ artis, quanta eſt ueterum temporũ, antiquitatisq. cognitio, magnitudinẽ uerbis conſequi, atque oratione complecti. quæ ne animo quidem ſatis, ac mente comprehendi uniuerſa uidetur poſſe. Hæc enim cum ſuis per ſe inſtrumentis,

ac ſua ſupellectili inſtructiſſima, atque ampliſſima eſt, tum uero reliquis diſciplinis omnibus tanta adiumenta, atque ornamenta ſuppeditat, ut, qui huius notitiæ ſit expers, is plane nihil ſcire, nihil ex iis, quæ aut ad uitæ uſum, aut ad humanitatis cultum attinent, intelligere uideatur. Itaque Aegyptius ille ſacerdos apud Platonem Græcos carpit, eosq., quòd nulla uetuſtatis cognitione, nulla antiquorum temporum notitia, nulla denique quaſi ſenili, & cana ſcientia eorum animi eſſent imbuti, ſemper pueros appellat. recte, & ſapienter. Vt enim pueros uidemus, ob iudicii, ac mentis imbecillitatem, hominem ab homine, rem à re diſtinguere non poſſe: ſic ille eos, qui nullam geſtarum rerum, nullam præteritorum ſæculorum animo cõprehenſam notionem tenerent, iure uiros negabat eſſe, quos præſtare pueris intelligentia deceret. Quòd ſi commodi putantur in ciuitate grammatici, quòd eorum aſſidua cura antiquarum nobis linguarum ratio patefiat: ſi fructuoſi poetæ, quòd liberali quadam cum animi uoluptate pulcherrimis ipſorũ uerſibus præcepta communis uitæ utiliſſima noſtris quaſi auribus inſtillentur: ſi oratores in ore ſunt omnium, quòd eorum ingenio multæ reip. partes conſtituantur: ſi publici conſilii auctores ſuſpiciuntur, quòd eorum incredibili ſapientia uniuerſa reſp. fulciatur: ſi denique philoſophi diuinis prope laudibus efferuntur, quòd ſanctiſſimis illorum præceptis uita noſtra ad omnem felicitatem tum priuatim, tum publice conformetur: quantum antiquitatis notitiæ tribuendũ putemus, à qua grammatici, poetæ, oratores, ſenatores, ipſi denique

philoſophi pariter adiuuantur? Non uereor, Auditores, ne cupidius, quàm uerius, dixiſſe uobis uidear, cum ex uetuſtate cognoſcenda tantos nobis ſuppetere fructus expoſui. ſed, ſi recte, ac diligenter omnia, quæ in hac re ſunt attendenda, conſiderabitis, non dubito, quin ſententiæ meæ ueſtra facile uoluntas acquieſcat. Etenim, ſi omnem noſtram ſcientiam, tum demum uere ſciẽtiam eſſe dicimus, cum cauſſas in uniuerſum, cur aliquid ita ſit, uidemur poſſe reddere; uniuerſa autem omnia non niſi ſingulis rebus ante perceptis, ac diuturno ſtudio collectis continentur: quis ſcientiam hanc, ſine ueterum notatione temporum, ac ſine priſcorum obſeruatione hominum, aut ſibi, aut aliis uidebitur eſſe adeptus? Niſi uero artem unã unius hominis uel ætate, uel quãlibet accurata induſtria perfici, expleriq. poſſe exiſtimamus: cum ea rerum omnium natura ſit, ut à paruis ortæ principiis, paulatim perpetuis hominũ ſtudiis, & ingeniis auctæ, ad ſuam quaſi maturitatem denique perueniant. Quamobrem quis non merito artẽ illam omnibus artibus anteponet, cuius adiumento excitatæ reliquæ floruerunt? Age enim, quid grãmatica profitetur? nimirũ ut uerborũ uim, ſignificationem, uſumq. doceat; ut, quid à tranſlato proprium differat, oſtendat. Atqui, cum maximam partem earum uocum antiqua morũ, atque inſtitutorum conſuetudine contineri conſtet, utpote, cum ſingulæ fere aut in ſenatu, aut in comitiis, aut in foro, aut in caſtris natæ ſint: qui poterit grammaticus rectum earum uſum conſequi, niſi hiſtoricus fontem ipſum, unde illæ fluxerint, indicauerit, atque inſtituti originem, ac moris initium

Patefecerit? Habet enim unaquæque ratio propria uocabula, ut auguralis, ut imperatoria, ut forensis, ut senatoria. quæ neque præter eos ipsos, qui illas tractabant, quisquam olim tenebat, &, si quis nosse uellet, ad eosdem adire cogebatur. Quin etiam, ut quotidie in ciuitate iura, leges, magistratusq. nouos constitui cernimus: sic nomina etiam multa nouari, quibus rerum illarum uis exprimatur, existimare debemus. ad quæ imponenda ut nõ uerborum explanatores, sed ipsi ciuitatis principes adhibentur: sic earum explicatio non à uocum, sed à rerum gestarum interpretibus requirenda. Cuius rei maximum illud habemus argumentum, quòd, quàm diu priscarum linguarũ ratio à grammaticis duntaxat petebatur, tam diu à nobis ignorata, ubi ueterum annalium lumen accessit, tum illustrari cœpta, tum nobis omnia patuerunt. Quid dicam de arte ipsa poetarum? non ne tota fictis fabulis ueritatem historiæ tamen imitatur? Nam primum quidem pars ea, quam qui tractant, epici nominantur, nihil aliud esse, quàm quidam historiæ contextus, uidetur. proponit enim pariter & historicus, & poeta, pariter narrat, mores, ac perturbationes hominũ exprimit, prœlia, cladesq. ante oculos ponit. adeo ut multi, fallaci quadam ratione decepti, summorum imperatorum bellica facta uersibus heroicis persecuti, poetarum se nomine dignos existimarint. Mitto argumenta, quæ ab illustri actione aliqua, id est ab historia sumpta esse, negari uix, aut ne uix quidem potest. Quid? egressiones suas iidẽ illi explere, aut ornare qui possent, nisi ex ipsa uetustate uel eas actiones deriuassent, uel earum cer-

te simillimas confinxissent? Quanquam quid dico egressiones? fabulam ipsam suam tragici poetæ unde, nisi ex uarijs excellentium uirorum casibus, quos historiæ narrant, constituere didicerunt? Habet enim hoc propositum, hoc in primis poeta spectat, ut delectatione animos hominum afficiat. ad delectandum autem quæ ualent maxime? nimirum temporum mutationes, fortunæ uicissitudines, inconstantes rerum euentus. Quòd si, quæ finguntur, insperatum in comœdia gaudium, nec opinata in tragœdia tristitia uehementer animos hominum retinent: qua uoluptate perfundimur, cũ ancipites ueræ cõtentionis exitus legendo cognoscimus, &, quos sæpe spoliantes, atque exultantes uidimus, eosdem repente omnibus uno prœlio fortunis euersos intuemur? Iam, oratoria laus quàm non facile sine rerum, antiquitatisq. cognitione consistat, declarant prisci illi artifices dicendi, ac doctores eximij, qui bonum oratorem esse negant posse, qui non eius modo ciuitatis, in qua uersetur, sed uniuersæ antiquitatis instituta cognouerit. Cuius præcepti ratio difficilis ad explicandum ualde non est. Nam cum oratorum sit, ut id, quod fieri cupiunt, ex eo, quod aliquando factum est, confirment, exempla colligere, credo, quòd imperitæ multitudini, cuius illi potissimum auribus, & iudicio seruiunt, nihil exemplis, quæ facillime intelligantur, possit esse iucundius: hoc certe non assequentur, nisi superiora tempora, unde ubertas illa uel ad oblectandum, uel ad probandum hauritur, perfecte calluerint. An uero, qui alterum in iudicio publico defendere uoluerit, attingere caus-

ſam illam poterit, niſi antiquiora iudicia, uel ſimilia, ut utatur, uel contraria, ut aliquid declinet, egregie nouerit; niſi grauiora etiam, ſi ita res poſtulauerit, euenta propoſuerit; niſi priuatam cauſſam cum publica, proprium periculum cum communi coniunxerit? aut ad laudãdum accedet quiſquam, qui populi eius, quem ornandum ſuſceperit, res domi, foriſq. geſtas, unde ſumma laudationis elicietur, ignorabit? aut qui non multo ante exterarum gentium maxime illuſtres actiones, unde ſæpe, quæ in laude plurimum dominatur, cõparatio ſumitur, mente, atque animo perluſtrauerit? Niſi forte Athenienſium ciuitatẽ ſe ornare aliquis poſſe exiſtimat, qui res cum Dareo, & Xerſe acerrime geſtas, qui Marathonem, & Salamina, clariſſima inſignis eorum uictoriæ monumenta, qui Miltiadem, & Themiſtoclem, fortiſſimos, ac ſapiẽtiſſimos illorum imperatores, contempſerit. Quòd ſi quiſquam hoc, nulla tinctus antiquitate, fortaſſe præſtabit: at conſilium certe de futuris rebus, quæ ex præteritarum ſimilitudine gubernantur, dare nullum poterit. immo uero & ſuam, & alienam remp. notam habeat; bella, paces, fœdera, leges, mores, iura teneat, atque omnes rerum ſuperiorum euentus, unde futurarum imaginem colligat, neceſſe eſt. Verum hos tandem in ciuitate grammaticos contemnamus: irrideamus poetas: pro nihilo habeamus oratores, ut cum eorum artibus etiam ſtudium omne antiquitatis inane prorſus eſſe concludamus: num ita iniuſti, ita dementes erimus, ut moralem ipſam, ciuilemq. ſcientiam minimæ frugis, exiguæ laudis eſſe cõtendamus? Atqui

qui nihil eſt aliud hiſtoria, niſi uirtutum, uitiorumq́., quod argumentum moralis ſcientia complectitur, diligens, & perſpicua demonſtratio. An uero fortitudo grauius laudari, temperantia celebrari, iuſtitia extolli, atque his contraria deprimi uehementius à philoſopho, quàm ab hiſtorico, poſſunt? aut quiſquam, cum ad fortitudinem, moderationem, iuſtitiam hortabitur, Socratica potius ratione, quàm clariſſimis Deciorum, Fabii, & Camilli documentis utetur? non exiſtimo. Etenim philoſophi, quid agere homines debeant, hiſtorici, quid præclare egerint, docent. itaque, niſi nobilia philoſophorum præcepta egregia hiſtoricorum oratio comprobaret, inanes illæ chartæ, ridiculæ ſententiæ, commenticia, futiliſq́. doctrina uideretur. Intelligunt enim homines, aliud eſſe, agere de uirtute, aliud, agere cum uirtute: illud prope cuiuſuis hominis eſſe, hoc non niſi natura, & habitu prope diuino ad uirtutis exercitationem exculti. Fidem illi, & religionem ſanctiſſime ſeruandam, proq́. iis dolores, & cruciatus omnes corporis perpetiendos eſſe præcipiunt: quotuſquiſque noſtrũ eſt, qui, hac præſertim imbecillitate naturæ, illis aſſentiretur, niſi, quendam fuiſſe quondam hominem, incredibili animi robore præditum, accepiſſet, qui ſe ab hoſtibus per exquiſita ſupplicia excruciatum necari, quàm datam fidem frangere, maluiſſet? Abſtinentiam illi in extrema etiam paupertate colendam eſſe magnopere prædicant: & hanc, credo, orationem nos his moribus probaremus, niſi homines olim extitiſſe in ſummis etiam rei familiaris anguſtiis conſtitutos audiiſſemus, qui non magnifica

magnifica ſolum clientium ſuorum munera, quæ dabantur, ſed regnorum etiam partem conſtanti animo reſpuiſſent. Non perſequar hoc loco ſingula, quæ in hoc genere colligi poſſunt innumerabilia: hoc tantum dicam, magnas à nobis gratias rerum geſtarum ſcriptoribus eſſe habendas, qui ſuo ſtudio effecerunt, ut, rebus præteritis cognoſcendis, facilius, quid nobis in uita expetendum, quid declinandum eſſet, expediremus. Prudentes multos fuiſſe homines legimus, & admirabili prope quadam in agendis rebus ſapientia præditos, quam non natura, ſed uſu rerum multarum non ſine magnis uitæ periculis ſibi, ut de Vlyſſe traditum eſt, compararunt. at nobis hiſtorici hoc afferunt commodi, ut aduerſis aliorum caſibus edocti, ab omnibus, quibus illi perculſi ſunt, tuti fortunæ telis, cautius, ac ſapientius actiones noſtras dirigamus. Matura ſeniorum cōſilia iuuenes admirantur: cur? nempe, quia eos longa ætas, ac diuturna uita cautiores, & prudentiores effecit. at eo pluris æſtimanda hiſtoria eſt, quo plura in omni genere exempla diuturnitas temporis, quàm exigua unius hominis ætas colligit. Præclara philoſophorum decreta ſtupenti prope animo imperita multitudo perſequitur: quamobrem? quòd illorum præcepta ad exercendam uirtutem noſtros animos erudiunt. quanto hoc excellentius hiſtorici præſtant, quorum in libris non animi ſolum, ſed corporis etiam expreſſas actiones intuemur? Quòd ſi hiſtoriarum lectio uirum bonum informare poteſt, ergo non eadem poterit præclarum etiam ciuem, ac ſenatorem inſtruere? Etenim quis eſt, qui ſuam egregie capeſ-

ſere remp. poſſit, cum genus ip ſius reip. cum cauſſas ſalutis, atque interitus eius ignoret? aut quis eſt, qui optime ciuitati ſuæ poſſit conſulere, ſi neque maiorum leges, neque mores, aut inſtituta percalleat? quis denique utilem, ac ſalutarem de pace, aut bello ſententiam dixerit, niſi ſuæ ciuitatis opes, niſi uectigalia, niſi pedeſtrem, naualemq́. apparatum, niſi bellicas ſociorum, atque hoſtium facultates ante cognouerit? Quid porro aliud con tinent ſcripti à philoſoph is de rep. libri, niſi, multa eſſe rerum publicarum genera, eaq́. inter ſe facile commiſceri; cauſſas eſſe quaſdam, quibus illæ conſeruentur, hæ peruertantur; conſilia uero alia ad libertatis, alia ad tyrannidis diuturnitatem accommodata? Quæ ſi ita ſunt, ea certe non ex arcana magis iſta philoſophorum ſcientia, quàm ex aperta diuerſarum obſeruatione rerum publicarum, unde fere illa etiam admirabilia philoſophorum præcepta ſumpta ſunt, eruere poterit, qui uetera annalium monumenta animo perluſtrauerit. Age uero, ſenator, niſi cognitis maiorum ſuorum rebus, niſi notatis ſuperiorum bellorum euentibus, conſi lium patriæ fructuoſum afferre nullum poteſt: num imperator, antiquitatis ignarus, remp. recte admi niſtrare in militia poteſt? multo minus. An uero melius inſtrui poſſe libris, qui militarem ſcientiam titulo polliceantur, quàm hiſtoriis, belli gerendi du cem exiſtimamus? ne hoc quidem. Quid eſt enim, quod ad faciendas inſidias, aut euitandas pertineat, quid, quod ad exploranda hoſtium conſilia, quod ad ducendum exercitum, ad ordinandam aciem, ad compeſcendam ſeditionem, ad diſſoluen-
dum

dum metum, ad omnem denique rei bellicæ rationem, cuius non plurima, eaq. nobilissima ueteres annalium scriptores nobis exempla reliquerint? Quæritis terrestres oppugnationes, aut nauales? quæritis pedestres acies, aut equestres? imperatorum fortitudinem, aut militum? incredibilem exercitus in rebus aduersis constantiam, in prosperis moderationem? harum illi rerum omnium partim ad cauendum, partim ad imitandum insignia documenta suppeditant. Quamobrem, qui philosophiæ præstantiam admirantur, sapienter illi mehercule faciunt. est enim ratio, & scientia una, quæ uiam felicitatis ostendit, quæ caussas rerum aperit, quæ uirtutis pulchritudinem, uitij deformitatem patefacit. Quid autem aliud agit historia? profecto nihil, nisi, quòd illa uniuersa persequitur, hæc singularia. quam uiam ipsi etiam philosophi multo intelligentiæ nostræ planiorem, aptioremq. esse consentiunt; ut à singulis potius ad uniuersa ascendamus, quàm, quod illi factitarunt, ab uniuersis ad singula delabamur. Est ergo, ut proposui, antiquitatis cognitio utilissima, quippe quæ philosophos aliquando instruat, minores omnes artes adornet, iuuenes prudentia cum senioribus æquet, seniores eorum, quos experti sunt, casuum comprobatione confirmet, senatorem ad remp. imperatorem ad rem bellicam complectendam impellat, &, quod caput est, omnes homines ad uirtutem colendam incredibili quodam gloriæ studio, atque eximio immortalitatis amore accendat. siquidem historia ut turpiter factorum index est, sic earum rerũ, quæ cum uirtute actæ sint, testis eadem sempiterna. Ita-

que quàm multos fuisse putatis, qui, illustri hoc lit terarum, atque ingeniorum præconio concitati, ci uitates constituerint, leges scripserint, nouas artes excogitarint, morti denique fortissimo animo sese obiecerint? Nisi forte ea, quæ de inferis ab ãtiquis poetis fabulose tradita sunt, multum ad iustitiam, & pietatẽ putatis ualuisse: historiam ipsam, ueritatis lucem, ac prope totius philosophiæ parentẽ, ad uirtutem amplectendam, famamq. nominis nostri propagandam momentum nullum allaturam existi matis: cum Herculem, ceterosq., quorum uirtus, & labor hominum generi beneficia peperit eximia, ni hil aliud, quàm æterna annalium monumẽta ab interitu uindicasse perspicuum sit. Etenim cetera omnia uel ui extingui, uel uetustate cõsumi possunt: historia una per uniuersum terrarũ orbem dissipata, perpetuam sui custodem æternitatem est cõsecuta. Quamobrem, si fragilem statuam, fabrili manu factam, quæ corporis effigiem repræsentet, sibi quisque poni cupit: quãto magis actiones insignes excellentis scriptoris ingenio commendari debemus optare, quæ uix ulla posterorum hominum obliuio obscurare, ulla uenientium sæculorum delere diuturnitas possit? Hoc igitur tantum, ac tam præclarum studium hoc anno cum dicendi studio coniungemus; rati scilicet, multo uehementius nos, si historiam, quàm si poema aliquod explicaremus, reip. profuturos. At quam historiam, & quarum gentium? dicet aliquis. quam, nisi Romanam, ac Romanorum? Etenim, si utilitatem quærimus, hæc resp. ut ceteris armorum gloria, atque imperij amplitudine, quibus uniuersum fere terrarum orbem

complexa est, deuicit, sic ijsdem omni genere exemplorum, quæ quisque secutus, egregie cum sibi, tum reip. consulat, antecelluit. Cuius si prima præcipue tempora spectes, eam prope non ab hominibus, sed ab heroibus quibusdam esse administratam existimes. tantum iustitiæ, ac moderationis amorem, tantum paupertatis, ac parsimoniæ cultum, tantum luxuriæ, & auaritiæ odium, tantũ diuitiarum, atque opulentiæ contemptum possis animaduertere. Itaque, si exempla uirtutis quærimus, undenam uberiora capi possunt aut fortitudinis ad mortem pro rep. oppetendam, aut prudentiæ ad perniciem præcauendam, aut industriæ ad propulsandam? si lectionis dignitatem, quod imperium, aut quam libertatem, aut quam aliam populi, uel regis amplitudinem cum populi R. imperio, libertate, maiestate ue conferemus? profer Assyriorum, profer Persarum, profer Græcorum imperium. ficta illa nimirum, & commenticia quædam, ingenio eorum, qui illa memoriæ commendarunt, quàm re ipsa, ornatiora uidebuntur. Sin autem quandam in legendo uoluptatem sequimur: quid esse iucundius potest, quàm, tantam rem, à tã paruis initijs profectam, intelligere, tot reip. conuersiones, tot bella, tot clades, toties afflictam domi, forisq. remp. unam terrarum omnium dominam, toties recreatam, cogitatione, atque animo comprehendere? Quòd si non hic tantus fructus, aut dignitas, aut delectatio petitur; &, si ex huius historiæ studio solam pietatis laudem expetimus; quam aliam huic lectionem debemus anteferre? hic enim populus nos quondam ex barbaris Itali-

cos,

cos, ex hostibus socios, ex peregrinis ciues suos fecit: hic nobis habitum, hic linguam, hic uocis sonum impertiuit: hic leges, mores, iura sua concessit: hic libertatis, atque imperij partem dedit: hic industriam, hic fortitudinem, hic ceteras, quibus ipse quasi quibusdam gloriæ gradibus in cælum ascendit, uirtutes communicauit. Excitanda est igitur uetusta quasi parentis nostri memoria, ac gratis animis antiqua illius tempora recolenda. à quibus quo longius absumus, eo uehementius ab illa uetere Italicæ uirtutis indole abhorremus. excitanda est, inquam, tum omnibus Italis, tum huic potissimum ciuitati, cui imperium, cui libertatẽ, cui pacis custodiam, cui præsidium Italiæ, id est amplissimum laudis, ac gloriæ suæ patrimonium, moriens uni reliquisse populus R. uidetur. Itaque, si eadem Italia trepidis in rebus à patribus uestris, adolescentes, tanquam à legitimis tutoribus opem implorat, si horum potentiam, ac quasi numen intuetur, ac spectat, seq. unis ipsorum auspicijs dignitatem suã uel retenturam, uel recuperaturam esse confidit: æquum est, ut, dum illi maioribus distinentur curis, uos, uetera tempora, atque antiqua illius ornamenta animo repetentes, ad similes actiones uestrã industriam, uestra maxime studia conferatis. Etenim nolite existimare, mæstissimis uel priscæ Italiæ, uel antiquæ urbis Romanæ manibus minus gratum futurum, antiquam suam gloriam orationis uestræ magnificentia celebrari, quâm eandem patrum uestrorum sapientia, consilioq. renouari. satis earum nomen in tenebris, atque in hominum ignoratione latuit: nunc in lucem, atque in omnium cõspectum

ſpectum eſt proferendum. per quos autem? an per barbaros, à quibus oppreſſum eſt? an per alienos, quos hæc cura minime tangit? à quibus igitur? à ſuis, ſuis, inquam, uel cognatis, ſi Troianam originem ſpectes; uel nepotibus, ſi Romanam; defenſoribus quidem certe perpetuis, & acerrimis, ſi Venetæ reip. propriam in protegenda Italica libertate caritatem, & fidem animaduertas. Quamobrem uos mecum ſimul in hoc præclaro communis induſtriæ curriculo ita Romanam hiſtoriam, ac priſca illa tempora retractabitis; itaq. leges, & iura populi bello, paceq. præſtantiſſimi, me auctore, celebrabitis; ut quam antea curam de dicendi facultate ſatis grauem ſuſcepiſtis, eam uobis nequaquam eſſe deponẽdam exiſtimetis. id enim & huius reip. dignitas, ad quam referre decet omnes curas, & ueſtra quoque gloria, ac utilitas poſtulat.

CAROLI SIGONII
DE LAVDIBVS STVDIORVM
HVMANITATIS
ORATIO SEPTIMA.

QVOD PRECATVS sum à Deo opt. max. Auditores, illo tempore, quo me primum ad hæc litterarum honestissima studia contuli, ut, si nullam unquam neque corporis, neque animi contentionem deuitassem, unde aliquid ad communem hominum fructum afferre possem, hæc eadem mihi aliquando in nobilissimo aliquo auditorum consessu auctoritate publica profiteri liceret; id ipsum iampridem, singulari Dei beneficio, amplissimo senatus Veneti munere, incredibili denique uestro, ac prope diuino studio sum cumulatissime consecutus. annum enim iam octauum ingredior, quo mihi publico est decreto permissum, non solum ut in Veneta ciuitate, id est in ipso prope imperij, ac gloriæ Italicæ domicilio doceam, quod ipsum per se magnificum, atque amplum existimatur; sed ita etiam est permissum, ut multo plus amplitudinis, atque ornamẽtorum egregia huius delatio muneris secum attulerit, quàm res ipsa utilitatis, & cõmodorum. cum in me uno, multis posthabitis, eligendo uestram quasi prærogatiuam facile senatus suffragia consecuta sint, atque illius studia præclara quodam modo cum uestra singulari uoluntate contenderint. Ex quo deinde mirificum hunc cepi uoluptatis fructum, quòd inauditam istã

ueſtrorum animorum in me depoſcendo alacritatem admirabili mei per annos ſeptem audiendi cõſtantia comprobaſtis. quam eandem ſi uos in poſterum adhibebitis; nullo pacto uereri debeo, quin facile grauiſſimo eorum hominum iudicio ſatisfaciam, qui me aut antea teſtimonio, aut poſtea ſuffragio ſuo honeſtiſſimo decorarunt. id quod uos ſine dubio facturos, & frequens hic hodiernus in hunc locum ueſter concurſus, & ea, quam uultibus præfertis, humanitas, & hæc inuſitata ad audiendũ attentio facile pollicentur. Quæ cum ſperarem, atque omnino eiuſmodi multo ante mea cogitatione finxiſſem; eo animo ad hoc munus hodierno die reuerti, quo me in hanc ciuitatem iam inde ab initio contuli, ut in eo gerendo uel minimas ueſtras rationes meis etiam grauiſſimis perpetuo anteferrem, atque omnem meam curam, ac diligentiam ad ueſtram potiſſimum uoluntatem, & utilitatem accommodarem. Neque uero optatius quidquam mihi contingere poterit, quàm aut ueſtro uniuerſo ordini, cui ab ineunte ætate mearum omnium genus uigiliarum dedicaui, ſi qua in parte potuero, induſtriam meam probaſſe, aut iis, qui ſingularibus ſuis in me ſtudiis in hanc me ſedem ſuis quaſi manibus impoſuerunt, gratiam aliquam rettuliſſe. Quanquam me, ſi uere dicam, de tota huius muneris, atque officii mei ratione diligentius cogitantem, multa incidunt, quæ in medio prope curſu impediunt, atque perturbant. Verſatur autem ante oculos, ac prope in mente infixa hæret, litterarum, quas ego profitendas ſuſcepi, magnitudo, ac uarietas, & clariſſimæ huius ciuitatis amplitudo, atque

que celebritas: quibus in maxima ingenii mei imbecillitate respondere pro dignitate posse, sperare imprudentis, optare uix hominis eius esse existimo, qui grauia sapientum hominum iudicia pertimescat. Nam, ut studiorum dignitatem audacius fortasse, quàm sapientius, quotidianis laboribus, atque assiduis uigiliis meis tueri posse mihi persuadeã; qui tamen tantæ ciuitatis grauitatẽ sustinebo, aut uestræ demũ, Auditores, expectationi, uestrisq́. de me iudiciis respondebo, quos ex uniuersa ciuitate, atque ex cuncta nobilitate adolescentes lectissimos, atque excellentissimis ingeniis præditos in hunc locum litterarum caussa conuenire intelligo? Etenim quanquam ceteris, qui, hunc locum adeundo, & uestram concionem frequentando, gloriam aucupantur, magnæ, ac difficiles omnibus ad decus, & ad gloriam salebræ opponuntur: tamen sic existimare debetis, nullis aliis, quàm nobis, aut ad laudem angustiorem, aut ad famam impeditiorem uiam esse propositam. Huius autem difficultatis multæ caussæ, sed una illa mihi præ ceteris, diutius in hanc quæstionem intuenti, afferri uidetur posse, harum, ut dixi, magnitudo, atque uarietas litterarum. Nolite enim existimare, quod quidam liberius iampridem in uulgus iactare soliti sunt, inane quiddam hoc studium esse, ac nugatorium, uerborum plenum, sapientia uacuum, puerilibus rudimentis, non uirili scientiæ accommodatum; sed tanta grauitate, ac magnificentia præditum, tanta rerum, atque artium pulcherrimarum cognitione instructum, ut, qui hoc negligat, is non disciplinã aliquam despicere, uerum uniuersum humanitatis

genus contemnere uideatur. id quod ego eo libentius uos, pro officii mei ratione, ac mea perpetua erga uos caritate, admoneo, quòd hæc studia non ab imperita solum multitudine improbari, sed iam ab eruditis hominibus etiam multis oppugnari animaduerto. Mouet autem, ac prope stupidum uulgum detinet, non elegantia disciplinæ, nec ipsius scientiæ splendor, sed priuati commodi ratio, & plausus quidã illis ab hominibus impertitus, quos in aliarum potius artium studiò occupatos attẽdit. itaque duo potissimum artium genera uulgares, & imperiti homines hoc tempore admirantur, duo colunt, ac studio persequuntur, litigandi prudentiã, ac medendi: quòd in his non tam cognitionis dignitatem, quàm usum rerum quotidianum, nec tã scientiæ nobilitatem, quàm artis necessitatem, nec tam decoris, atque honestatis, quàm opum, & diuitiarum adiumenta multa posita esse perspiciant: philosophiam uero, optimam omnium disciplinarum parentem, nisi quatenus ad eas artes dux esse certior creditur, omnino ne attingendam quidem existimant. At eruditorum longe alia ratio est. hi enim cum sanctissimum, ac præstantissimum unum sapientiæ studium probent; hoc unum amplexantur, ac fouent: quorum ingenium, atque industria paululum ab eo declinarit, atque à recte sentiendi prudentia ad bene dicendi rationem se cõuerterit, eos, ut leuissimæ cuiusdam disciplinæ magistros, nullo pacto audire possunt. in quo quàm uehementer errent, quis est adeo rudis, qui non perspiciat? metiuntur enim nostra tempora ex antiquis: cum tamen, eorum quàm conuersa ratio sit, facile intel-

ligi poſſit. Antea unum erat omnium ſapientiæ ſtu dium, ex cuius quaſi latiſſimo ſinu reliquæ artes quodam modo effundi, atque omnibus diſtribui putabantur: ut, quanquam alij alias philoſophiæ partes ſtudioſius colerent, unum tamen eſſet omnium commune conſilium, ut ſapientiæ operam da rent. Neque enim, cum alij ſe naturæ rebus inueſtigandis traderent; alij mores, & uitam hominum inſtituerent; alij regendarum ciuitatum prudentiā demonſtrarent; non eodem tamen omnes ſua inſti tuta, atque conſilia referebant. artes uero philoſophiæ miniſtras, ut diſſerendi, & dicendi facultatē, ijdem ita non contemnebant, ut cum, earum adiumento remoto, ne philoſophiam quidem ipſam cō mode tractari, aut cognoſci poſſe attenderent, qui de philoſophia præciperent, ijdem etiam dialecticam, & rhetoricam præceptis, ac inſtitutis ornarent. quo fiebat, ut nec alij tum eſſent intelligendi artifices, quàm dicendi, nec alia rerum ſcientia, quàm uerborum. recte. tantam enim cordis, & lin guæ ſocietatem, ac cognationem eſſe arbitrabantur, ut nihil eſſe in lingua poſſe, quod non ante inſediſſet in corde, nec omnino orationem ullam eſſe, niſi res eſſent, nec res apparere, niſi oratione indicarentur, exiſtimarent. Nunc autem eam artium diſſenſionem hi mores hominum intulerunt, ut alij ſe in rerum, atque artium pulcherrimarum cognitione uerſari, alij in uerborum ſingulorum ui concipienda, quaſi deteriore quodam in opere, detineri uelint. Neque illud intelligunt, quod ma xime fuit intelligendum, tum, cum unus erat fere omnium ſermo, nihil fuiſſe, cur magnopere aut lu-
men

men interpretum quærerent, aut magistrorum explanationem desiderarent; sed unum tantum omnes propositum habuisse, ut subtilius rerum caussas exquirerent, quæq. inuenissent, ea litteris, & posteritati mandarent; de splendore uero, ac copia orationis, cum omnes, quam quisque à natura adeptus esset, dicendi facultatem afferrent, minimum laborasse: hoc autem tempore, cum uetus eorum linguæ consuetudo interciderit, præclara ingenij monumenta seruata sint, unde omnis nobis sapientiæ, unde humanitatis, unde eloquentiæ ratio haurienda sit, necessario alios esse constitutos, qui obscurum antiquorum uerborum usum ostendant, alios, qui intima sapientiæ penetralia patefaciant. In qua partitione facienda homines non naturam rerum, sed temporis necessitatem secuti, nec rem libidine, sed ratione metiti sunt. Etenim quæ natura sua disiungi uix poterant, necessitate, & consilio separarunt, non ita tamen, ut aut philosophorum decreta uerbis non cognitis, aut oratorum uerba rebus non ante animo comprehensis, intelligi posse statuerint. Quin etiam res illa ad mentes hominum falsa opinione imbuendas accessit, quòd, quantum eorum arti sit commissum, quibus ueterũ linguarum explicatio commendata sit, non intellexerunt. illi enim simplex quoddam, & rude munus eorum putarunt, in uerborum scilicet priscorum significatione, & usu docendo tantummodo occupatum: cum, si uerum quærimus, non id solũ, quod antea grammaticorum, sed illud quoque, quod fuerat philosophorum, ut poetas, ut oratores, ut historicos informarent, ut eorum artificium admirabile
ape-

aperirent, ut ornate, & copiose dicendi rationem demonstrarent, linguarum interpretibus traditam esse possimus animaduertere. Quibus in rebus, cũ, quantum momenti ad ingenij, & industriæ laudem positum sit, plerique hominum aut uidere nolint, aut certe non possint; factum est, ut se in philosophiæ, quàm aut in poetarum, aut oratorum, aut historicorũ studio uigilare uideri malint. quasi uero illud præstantioris cuiusdam naturæ, aut acrioris ingenij opus sit, hoc illius hominis, cuius animus altius ad gloriam multis naturæ difficultatibus impeditus euolare non possit. In quo quanto errore ducantur, satis apparere potest ijs, qui uel poetarum, uel oratorum, uel historicorum ortus, atque ornamenta considerauerint. Etenim quis est adeo rerum ignarus, quis adeo à litteris alienus, qui fando aliquando non audierit, multo etiã ante, quàm homines in terris dispersi mœnibus se, ac uallo sepirent, atque ex agris, locisq́. siluestribus se in unum locum incolendi caussa referrent, hominum genus quoddam in terris extitisse, qui uoce blanda, & fidibus canoris homines ad uitã inter se consociandam, & certo quodam iure, certisq́. legibus deuinciendam incitauerint, eosdemq́. ad uirtutẽ, ad decus, & honestatem amplectendam impulerint? aut quis est, qui nesciat, descriptis iam ciuitatibus, positis legibus, iudicijs constitutis, cum sæpe de iusto, & æquo cõtrouersia incideret, ac lex cum æquitate, ius cum iustitia sæpe contenderet, genus alterum hominum esse exortum, qui iuris ciuilis non ignari, faciendæ orationis, ac tractandorum animorũ non imperiti, quos illi oratores, quia ma-

maxime oratione, quod uolebant, assequebantur, nominabant, hominum secum dissentientium animos, quocunque uellent, adducerent? postremo uero, cum & inter ciues discordiæ, & inter finitimos populos bella sæpe pro iure suo retinendo excitarentur; & antiquarum rerum memoria plurimũ posteris uel utilitatis ad prudétiam, uel uoluptatis ad cognitionem afferret; quis est, quem fugiat, tertium genus hominum eluxisse, qui ciuitatum origines, ac instituta, qui intestinos motus, ac bellorum incendia, qui consilia, caussas, atque euentus omnium ciuilium actionum sibi ad posteritatis memoriam litteris consignanda, atque ab obliuione hominum uindicanda putauerint? Quod si ita est; qui fieri tandem potest, ut aut poetam, aut oratorem, aut historicum philosopho ætate esse inferiorem dicamus? præsertim uero cũ, si, quod illi uoluerunt, oratione obtinuerunt, non omnino insipientes, si consilio, nõ indisertos prorsus fuisse uerisimile sit. Ergo, cum ab ijsdem prope incunabulis poetæ, oratoresq. profecti sint, quibus philosophi sunt educti: quid est, quamobrem de eorum dignitate, atque amplitudine dubitemus? nisi forte hos uanitatis, illos prudentiæ, hos temeritatis, illos sapientiæ auctores, & magistros esse censeamus. An uero, cum grauissima sua decreta philosophos crebris nobilium poetarum testimoniis confirmare, poetas grauissimam quanque quæstionem siue de iis rebus, quæ à natura proficiscuntur, siue de iis, quæ ab hominibus aguntur, attingere uideamus; de eorum sapientia ambigemus? aut, cum oratores adeo se in administranda ciuitate iactare sentiamus, ut ea-

earum etiam se gubernatores esse profiteantur, aut cum eos iura, leges, instituta ciuitatum tenere, animorum motus, quòd in iis plurimum uis eloquentiæ dominetur, pro arbitratu tractare intelligamus; num quid grauius, quàm quæ de dicendi ratione traduntur, didicerint, in dubium adducemus? Nā historias quis tandē negare poterit simulacra quædam eius esse philosophiæ, quæ in actione cōsistit? ut, siue uirtutum ad imitandum, siue uitiorum ad declinandum exempla cupiamus, siue morem maiorum ad cognoscendum, siue res gestas ad prouidendum quæramus; non à philosopho aliquo facilius, quàm ab egregio scriptore historiarum aliquo petere nobis liceat. Ergo, quoniam, aut quid, aut quantum huic arti commissum sit, plerique hominum ignorant, facile adducuntur, ut grauissimum, ac nobilissimum disciplinæ genus, atque scientiæ negligant. Auxit deinde horum etiam studiorum apud imperitam multitudinem contemptum naturalis, atque insita quædam artium inter se æmulatio, ac solicita de principatu, & dignitate contentio; cum, qui in una re pares, aut superiores sunt, in omnibus se aut pari, aut meliori conditione esse, atque alij quidem se artis utilitate, alij dignitate, alii uoluptate præire oportere contendant: præterea alii omnia dicendi ornamenta, quasi inania eorum, qui audiant, oblectamenta, contemnant, alii ne sanctissima quidē philosophiæ præcepta impuro, ac sordido expressa sermone audire possint; &, si quid in altero criminis, ac uitii sit, id, ut fit, in maius augeant, si quid recti, ac uirtutis, id, quoquo modo possint, obscurent. itaque græcæ, ac la-

tinæ eloquentiæ ſtudium, quod primum à philoſo-
phis excitatum, poſt ab eorum ſcholis, atque um-
braculis in aciem, atque in ſolem proceſſerat, & cō
cionem, ſenatum, ac forum diu maxima cum digni
tate luſtrauerat, & omnem denique liberæ ciuita-
tis maieſtatem iampridem ſuſtinuerat, pulſum ro-
ſtris, eiectum curia, excluſum concione, à ſubſel-
liis amandatum, à philoſophis demum contem-
ptum, ineptis interea, & rudibus quibuſdam litte
ratoribus commendatum, aliquandiu prope omni-
bus ludibrio, ac deſpectui fuit. Nunc uidete, quan
tū hi mores ab antiqua illa diſciplina deſciuerint,
atque una cum reliqua communis uitæ conſuetudi
ne prope ire præcipites cœperint. Philoſophi quō-
dam, grauiſſimæ cuiuſque doctrinæ magiſtri, tan-
tum his artibus tribuerunt, ut eas non præceptis ſo
lum, & commentariis locupletarint, ſed ipſi etiam
cœtum habere iuuenum, quibus eas communica-
rent, philoſophiæ gloria non contenti, uoluerint:
nos hæc leuiſſima ſtudia ducimus, & ab his, ſi diis
placet, quaſi à turpitudine quadam refugimus. Illi
incredibilem poetarum ſapientiam adeo admirati
ſunt, ut eius auctorem non hominem aliquem, ſed
Deum ipſum eſſe iudicarint: nos eam ita contemni
mus, ut ne erudito quidem, aut certe graui homi-
ne dignam exiſtimemus. Illi oratores non niſi phi-
loſophorum in ſcholis perfici, & eorum præceptis
inſtrui ſtatuerunt: nos oratorem à philoſopho, uel
antiquis philoſophis repugnantibus, ſeparamus.
Illi denique has artes tanti fecerunt, ut eas omnis
liberalis educationis, omnis ingenuæ diſciplinæ,
poſtremo omnis humanitatis, unde etiam nomen
inue-

inuenerunt, fontem esse uberrimum duxerint: nos tenuissimas grammaticæ tantum rationis quisquilias, & uerborum inanem strepitum quendam continere iactamus. Sed cur ego sic ago? aut in re omnibus notissima contendo? non ut uos id doceam, Auditores, quod ipsi uel ingenii bonitate, uel recta educatione, uel iudicij grauitate mihi de harũ artium dignitate profecto assentimini; sed ut iure me perturbatiore animo ad anniuersariam hanc studiorum cõsuetudinem repetendã hodierno die accedere ostendam, qui, nullis prope ingenii, uel doctrinæ præsidiis fultus, uestræ potius utilitati, quã meæ laudi deditus, maximæ, ac prope infinitæ artis uobis tradendæ onus suscipiam. Nam profecto, si cogitare diligenter, si uere existimare uolueritis, inuenietis, qui aliis in artibus elaborant, si in uno genere mediocriter excellant, omnium prope laudibus cumulari; nos autem, nisi uniuersum prope liberalium doctrinarum orbem expleuerimus, uix posse tolerari. Age enim: medicum quærimus nobilem: satis esse, si editos de illa arte commentarios cognouerit, arbitramur. iureconsultum poscimus egregium: quid aliud in eo, quàm uniuersam iuris ciuilis notitiam, & assiduam iuris interpretum lectionem, desideramus? philosophi uero hoc tempore se iure hoc nomẽ usurpare existimant, si unius Aristotelis scripta peruolutarint, ac sollẽnes, & tritas quasdam distinctionum, & quæstionum formulas, easq. non admodum infinitas mente, ac memoria comprehenderint. id quod quanquam difficile est, tamen, quia in unum studium se mens eorum, & industria tota intendit, labore, ac studio compa-

rari uidetur aliquando posse. Contra uero, ex nostris est aliquis, qui græcæ, aut latinæ linguæ rationem tenet: illuditur. dicendi rationem cum poeticæ facultate coniunxit: ridetur. antiquitatem habet scientia, & memoria comprehēsam: parum est. dialecticæ notitiam addidit: ne hoc quidem satis. omnes philosophiæ partes degustauit: aliquid etiā postulatur. se ipsum enim ita ad ueterum imitationem scribendo, & loquendo effinxerit, est necesse, ut ipse, si opus sit, contendere cum eorū laude pulcherrima possit. Iam, quæ tanta ingenii facultas, quæ tam singularis industria, quod tam acre studiū, quæ tam accurata esse diligentia potest, quæ nō præstare, sed polliceri, non sperare, sed optare, non dico hæc omnia, sed minimam horum particulam, nō dico possit, sed etiam audeat? Hanc ergo uel ingenii, uel doctrinæ uarietatem, atque præstantiam siquis à me requirit, fateor à me longe abesse; si in me esse debere contendit, dii immortales, quid me miserius, aut laboriosius, aut afflictius fingi potest? qui oneri, quod humeri sustinere mei non possint, imprudens subierim, neque iam per tot ante annos mearum uirium imbecillitatem expertus sim. Quòd si neque harum artium ea esset uarietas, neque horum studiorum ea difficultas; & ego uel ingenio essem acutiore, uel certe studio acriore; angerer tamen mirum in modum, ac cruciarer, cum de huius amplitudine ciuitatis mecum animo cogitarem, ac, quantum, & quàm resonans huius consessus theatrum quotidie mihi frequentandum esset, considerarem. Ecquem enim, quæso, sanum hominem non perterreat, quem prudentem prope

non obstupefaciat, cum illũ hæc cogitatio subeat? Venetiis hodie eloquentiæ præcepta traditurus sum, in quibus unis hoc tempore priscæ extant uestigia eloquẽtiæ. Venetis audientibus, de antiquarum sum artium præstantia locuturus; quorum ea doctrina est, ut ab iis ad exteras etiam gentes permanarit. Venetis iudicantibus, sum de imperiorum, & rerump. genere, si ita res tulerit, uerba facturus; quorum ea in constituenda, & gubernanda ciuitate sapientia est, ut merito ipsis solis hodierno die in terris iusti imperij, & non fucatæ libertatis gloria debeatur. Vere dicam, Auditores: ne nunc quidem, cum, in unum argumentum tota mente defixus, loquor, satis cõstitutum mecum habeo, maiore ne cum animi uoluptate, an molestia loquar. uoluptatem enim mihi certe affert frequens hic uester conspectus incredibilem, quòd in eo spẽ omnem summi honoris, atque eximiæ cuiusdam apud homines commendationis collocaui: at uestrorum animorum tacitæ cogitationes timorem inijciunt incredibilem. quorum grauissima iudicia nõ intimis etiam sensibus exhorrescere, hominis esse putarem longe à pudore, atque à modestia remotissimi. Quamobrem in tanta huius obeundi muneris cogitatione frangerer profecto, Auditores, ac plane conciderem, ni me uestra humanitas incredibilis, qua fretus tantum negotium iam diu fortunatius multo, quàm sapientius tueor, recrearet prorsus, atque reficeret. spero enim uos, quod & adhuc fecistis, & facturos in posterum spondet uestra hæc attentio singularis, si meam uoluntatem, atque industriam omnem ad uestras utilitates referri cognoueritis,

ueritis, nihil à me amplius quidquam, quàm quod ingenij mei mediocritas ferre possit, desideraturos. Qua ego spe subleuatus, atque erectus nunc, tanquam uestrorum commodorum, uestræq. laudis auctor grauissimus, &, quod caput est, uestro sæpe iudicio iam, ac testimonio comprobatus, uel tuendi officij mei, uel referēdæ uobis alicuius gratiæ caussa audebo uos breui, quanquam non necessaria cohortatione de harum litterarum aut retinendo, aut amplectendo studio admonere. Vnde autem initium sumam, Auditores, aut quid potissimum ex tāta rerum infinitate afferam, aut quid denique uobis nouum, aut inauditum proponam? Quis est enim tam auersus à musis, quis tam omnis expers humanitatis, quem fugiat, atque prætereat, omniū artium, quæ maiorum industria inuentæ, & nobis proditæ sunt, nullā esse, si uoluptatem quærimus, ad oblectandum animum aptiorem, si usum, ad uitam hominum tuēdam commodiorem, si decus, ad gloriam consequendam oportuniorem his litteris, quæ genere prope infinitæ, fructu uberrimæ, iucunditate suauissimæ, ratione honestissimæ sint? Qui remp. qui priuatam, qui domesticam, qui forensem, qui urbanam, qui rusticam tractare cupiunt, quo modo id assequi sine præceptorum, quæ his litteris continentur, lautissima supellectile unquam possint? Qui belli, qui pacis studium persequūtur, quemadmodum in alterutro egregie sine harum litterarum præsidio uersabuntur? Postremo non labor, non quies, non otium, non negotium, non adolescentia, non senectus, carere diutius harum litterarum fructu uberrimo, & copiosissimo possunt.

sunt. Quamobrem efficite, ut, quod hactenus cumulatissime præstitistis, quàm leues uulgi, à quo hæc contemnuntur, ineptias, quàm grauem patrũ uestrorum, à quibus hæc honorantur, auctoritatem ducatis, uel hoc maxime tempore declaretis, hoc, inquam, tempore, quo cum aliarum artium omnium, quæ quondam in pretio fuerunt, tum maxime priscæ, ac germanæ illius eloquentiæ nobilis quasi quædam officina hæc ciuitas facta est. Cui enim obscura sunt præclara Academiæ Venetæ instituta? cui inauditi admirabiles eius nobilissimi cœtus ad omnium litterarum laudem cœpti progressus? admiretur hercle, qui singularem audiat ueterum disciplinarum in eo gymnasio institutam descriptionem: uix credat, qui excellentem attẽdat in dispu tandis, & tractandis rerum obscurissimarum quæstionibus ordinem: prope obstupefiat, qui incredi bile perspiciat totius illius præstantissimi conuentus ad omne doctrinæ genus illustrãdum studium, atque ardorẽ. Quamobrem Lyceo quidem, & porticu, & hortis illis suis delectentur Athenæ, atque eadem, fama, & sermone hominum maiora, quàm re, in cælum laudibus efferant: tantam tamen doctrinarum, ac studiorum uarietatem, siue eas quærimus, quæ ad ueritatem indagandam, siue eas, quæ ad remp. capessendam, siue eas, quæ ad eloquentiam excolendam pertinent, quod nuper diuino prope consilio Venetiis est institutum, non complectentur, aut certe tantam in omnium antiquarũ laudum æmulatione gloriam, si bene cœpta processerint, non assequentur. Vos autem, Auditores, cum in omnia alia studia uehementer incumbite,

bite, tum in ea uehementissime, quæ uestris potissimum rationibus apta sunt: id est eloquentiam colite, quæ pacis, & togæ socia, imperij, & libertatis ministra, alienis iampridem pulsa ciuitatibus, externis eiecta regionibus, nobilissimum in hac urbe, in qua leges, & iura uigent, in qua priscæ libertatis & antiquæ optimæ reip. imago expressa est, domicilium collocauit. Quam libertatem utinam cũ maxima Veneti & nominis, & imperij propagatione in perpetuum uobis liceat retinere: ut, quod uniuersa & optat, & sperat Italia, uestra prudentia, & uestris opibus in pristinum dignitatis, ac libertatis statum aliquando uindicetur. Venetiis habita, M. D. LIX.

FINIS.

Errata aliquot ita corrigenda.

5	a	19	soliti consueuimus.	dele, soliti
5	b	30	multorum	mutorum
11	b	19	perdiderit.	perdidicerit.
11	b	23	imperiosorum,	imperitorum,
15	a	17	per eis	per eos
19	b	24	quam, ut dixi,	quanquam, ut dixi,
26	b	1	desperant?	desperarent?
28	b	6	suscipi.	suscipiendum esse.
33	a	19	desidia,	desidiæ,
36	b	11	salutis opera	salutis opem
46	b	7	uulgum	uulgus
48	a	2	traditam	traditum

